Hallituksen esitys Eduskunnalle siviilipalveluslaiksi ja laiksi palvelukseen kutsutun asevelvollisen työ- tai virkasuhteen jatkumisesta annetun lain muuttamisesta

ESITYKSEN PÄÄASIALLINEN SISÄLTÖ

Esityksessä ehdotetaan, että aseettomasta palveluksesta ja siviilipalveluksesta annettu laki, jota on muutettu väliaikaisesti vuoden 1991 loppuun, korvataan vuoden 1992 alusta pysyvällä siviilipalveluslailla. Siviilipalveluslakiehdotukseen liittyen ehdotetaan lisäksi muutettavaksi palvelukseen kutsutun asevelvollisen työ- tai virkasuhteen jatkumisesta annettua lakia.

Ne, joita vakaumukseen perustuvat vakavat omantunnonsyyt estävät suorittamasta asevelvollisuuslain mukaista palvelusta, voisivat rauhan aikana sen asemesta korvaavana palveluksena suorittaa siviilipalvelusta. Myös siviilipalvelus perustuisi hallitusmuodon 75 §:n 1 momentin säännökseen maanpuolustusvelvollisuudesta. Siviilipalveluksen tavoitteena olisi yleinen kansalaiskasvatus ja sisältönä yhteiskunnalle hyödyllinen työ. Siviilipalvelukseen pääsisi siihen hakeutuva ilman, että hänen vakaumustaan tutkittaisiin.

Siviilipalvelusajaksi ehdotetaan 395 päivää. Se olisi 85 päivää lyhyempi kuin nykyinen siviilipalvelusaika. Siviilipalvelusmiehillä ei olisi kertausharjoituksia vastaavaa palvelusta. Varusmiespalveluksensa suorittaneilla siviilipalvelukseen hakeutuneilla olisi tietyin edellytyksin velvollisuus osallistua täydennyspalvelukseen.

Esityksen tarkoituksena on luoda perusta siviilipalveluksen kehittämiselle itsenäisenä palvelusmuotona. Siviilipalvelukseen liittyvät asiat keskitettäisiin työministeriöön. Siviilipalvelusorganisaatioon kuuluisivat myös hallintoa hoitavat ja koulutusta antavat siviilipalveluskeskukset. Siviilipalvelusasiain neuvottelukunnan tehtävissä painotettaisiin yhteistoimintaa siviilipalveluksesta ja asevelvollisuuslain mukaisesta palveluksesta huolehtivien viranomaisten välillä. Siviilipalveluksen suorittaminen laajennettaisiin nykyisten palveluspaikkojen lisäksi muun muassa kirkon tehtäviin ja eräisiin yleishyödyllisiin yksityisoikeudellisiin yhteisöihin.

Esityksen mukaan vankeusrangaistus siviilipalveluksesta kieltäytymisestä vastaisi puolta jäljellä olevasta palvelusajasta. Täydennyspalveluksesta kieltäytymisestä voitaisiin tuomita sakkorangaistus.

Palvelukseen kutsutun asevelvollisen työ- tai virkasuhteen jatkumisesta annettuun lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös siitä, että lakia sovellettaisiin myös siviilipalvelusvelvollisuutta suorittaviin. Eräiden vakinaisesta palveluksesta kieltäytyvien asevelvollisten rankaisemisesta annettu laki ehdotetaan kumottavaksi tarpeettomana

Siviilipalveluslaki koskisi vain siviilipalvelusta. Samanaikaisesti tämän esityksen kanssa annetaan esitys asevelvollisuuslain muuttamisesta, jossa aseetonta palvelusta koskevat säännökset ehdotetaan otettaviksi asevelvollisuuslakiin.

Ehdotetut lait ovat tarkoitetut tulemaan voimaan vuoden 1992 alusta.

SISÄLLYSLUETTELO

Sivu

YLEISPERUSTELUT 3

1. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys 3

2. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu 4
2.1. Nykyinen tilanne 4
2.1.1. Lainsäädäntö 4
2.1.2. Käytäntö 4
2.1.3. Katsaus ulkomaiseen lainsäädäntöön 5
2.2. Valmisteluvaiheet ja -aineisto 6
2.2.1. Valmisteluelimet 6
2.2.2. Lausunnonantajat 7

3. Esityksen organisatoriset ja henkilöstövaikutukset 7

4. Esityksen taloudelliset vaikutukset 7

5. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja 8
5.1. Riippuvuus muista esityksistä 8
5.2. Riippuvuus kansainvälisistä sopimuksista 8

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT 9

1. Lakiehdotusten perustelut 9
1.1. Siviilipalveluslaki 9
1 luku. Yleiset säännökset 9
2 luku. Siviilipalvelusvelvollisuuden alkaminen 10
3 luku. Vapauttaminen, lykkäys ja lomat siviilipalveluksen suorittamisesta 12

Sivu

4 luku. Siviilipalveluksen suorittaminen ja siviilipalvelusvelvollisuuden päättyminen 13
5 luku. Kurinpito 16
6 luku. Siviilipalvelusvelvollisuuden rikkominen 16
7 luku. Täydennyspalvelus varusmiespalveluksen suorittaneelle 19
8 luku. Rekisterit ja tietosuoja 20
9 luku. Muutoksenhaku 22
10 luku. Erityisiä säännöksiä 23
11 luku. Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset 24
1.2. Laki palvelukseen kutsutun asevelvollisen työ- tai virkasuhteen jatkumisesta annetun lain muuttamisesta 24

2. Voimaantulo 25

LAKITEKSTIT 26

1. Siviilipalveluslaki 26

2. Laki palvelukseen kutsutun asevelvollisen työ- tai virkasuhteen jatkumisesta annetun lain muuttamisesta 36

YLEISPERUSTELUT

1. Esityksen yhteiskunnallinen merkitys

Hallitusmuodossa on säännös maanpuolustusvelvollisuudesta. Sen mukaan jokainen Suomen kansalainen on velvollinen olemaan osallisena isänmaan puolustamisessa tai sitä avustamaan.

Asevelvollisuuslaissa (452/50) on säädetty asevelvollisuudesta, joka koskee jokaista miespuolista Suomen kansalaista. Aseetonta palvelusta ja siviilipalvelusta koskee laki aseettomasta palveluksesta ja siviilipalveluksesta (132/69). Sitä on muutettu väliaikaisesti vuonna 1985 annetulla lailla (647/85), jäljempänä väliaikaislaki, joka on voimassa vuosina 1987—91. Väliaikaislain mukaan asevelvollinen, jota uskonnolliseen tai eettiseen vakaumukseen perustuvat vakavat omantunnonsyyt estävät suorittamasta asevelvollisuuslaissa säädettyä palvelusta, on hakemuksesta vapautettava aseellisesta palveluksesta rauhan aikana. Hänet on määrättävä aseettomaan palvelukseen tai toissijaisesti siviilipalvelukseen, jos omantunnonsyyt estävät aseettomana palvelemisen.

Edellä selostetuilla säännöksillä on yhteensovitettu hallitusmuodossa säädetty uskonnon- ja omantunnonvapaus sekä maanpuolustusvelvollisuus tavalla, joka sallii maanpuolustusvelvollisuuden suorittamisen muutoin kuin asevelvollisuuslaissa säädetyssä järjestyksessä aseellisessa palveluksessa.

Eduskunnan perustuslakivaliokunta totesi väliaikaislakia koskevasta hallituksen esityksestä (HE 8/1985 vp) puolustusvaliokunnalle antamassaan lausunnossa (PeVL 10/1985 vp) kysymyksen olevan maanpuolustusvelvollisuuteen perustuvasta, aseellista ja aseetonta palvelusta rauhan aikana välittömästi korvaavasta siviilipalvelusvelvollisuudesta. Siviilipalvelus on lausunnon mukaan tarkoituksensa puolesta rinnastettava maanpuolustusvelvollisuuden täyttämiseen vakinaisessa väessä, vaikka se sisältönsä osalta eroaakin tästä hyvin merkittävästi. Hallitusmuodon yhdenvertaisuusperiaatteeseen viitaten lausunnossa edellytettiin, että siviilipalveluksen tulee olla yhteiskunnallisesti hyödyllistä ja että eri palvelusmuotojen tulee kokonaisrasittavuudeltaan vastata toisiaan mahdollisimman läheisesti.

Nyt annettavassa esityksessä maanpuolustaminen on tulkittu laajasti, koska perinteisesti ajatellen siviilipalvelusta on yleensä vaikea pitää osallistumisena isänmaan puolustukseen tai sen avustamisena. Tarkoituksena on ottaa huomioon ne vakaumukselliset syyt, jotka estävät maanpuolustusvelvollisuuden keskeisenä sisältönä olevan aseellisen palveluksen suorittamisen. Maanpuolustamisen voidaan ymmärtää tarkoittavan siviilipalveluksessa esimerkiksi pyrkimystä rauhan edistämiseen, kansainvälistä vastuuntuntoa, ympäristönsuojelua ja käytännön kansalaisvalmiuksien kehittämistä.

Siviilipalvelus ja asevelvollisuuslaissa säädetty palvelus ovat esityksen mukaan molemmat tapoja toteuttaa maanpuolustusvelvollisuus. Asevelvollisuuslaissa säädetyn palveluksen suorittaminen on ensisijainen tapa, mutta asevelvollinen voisi vakavista omantunnonsyistä korvata sen siviilipalveluksena, jolloin hän vapautuisi asevelvollisuuden suorittamisesta rauhan aikana. Vakaumuksen olemassaolo todettaisiin asevelvollisen vakuutuksella.

Siviilipalvelusta pyrittäisiin kehittämään itsenäisenä palvelusmuotona. Esityksessä on luovuttu periaatteesta, jonka mukaan yhdenvertaisuus olisi toteutettavissa soveltamalla siviilipalvelusmiehiin suoraan samoja sääntelyjä kuin varusmiehiin. Palvelusmuotojen käytännön erilaisuuden vuoksi periaatteella ei ole aina voinut olla sellaista palvelusoloja yhtenäistävää vaikutusta, jota väliaikaislakia säädettäessä toivottiin.

Palvelusvelvollisten asemien tulisi yhdenvertaisuuden vuoksi olla mahdollisimman yhtenevät, joten esityksessä on otettu huomioon asevelvollisuuslainsäädäntö. Siltä osin kun perusta jollekin säännökselle on eri tai säännös soveltuu huonosti siviilipalvelukseen, ehdotetut säännökset poikkeavat kuitenkin asevelvollisuuslainsäädännöstä.

2. Nykyinen tilanne ja asian valmistelu

2.1. Nykyinen tilanne

2.1.1. Lainsäädäntö

Aseettomasta palveluksesta ja siviilipalveluksesta annetun lain pysyvien, vuoteen 1987 sovellettavina olleiden säännösten mukaan asevelvollisen tulee tehdä sotilasviranomaisille ilmoitus omantunnonsyistä, jotka estävät suorittamasta aseellista palvelusta, ja esittää ilmoituksensa tueksi selvitys vakaumuksensa todellisuudesta. Määräyksen siviilipalvelukseen antaa asevelvollisten tutkijalautakunta. Siviilipalvelusaika on 360 päivää. Työministeriölle kuuluu siviilipalveluksen järjestäminen, johon sisältyy siviilipalvelusmiesten sijoittaminen työskentelemään siviilipalveluslaitoksiin valtion, kuntien ja kuntainliittojen ja yliopistollisten keskussairaaloiden tehtäviin.

Lakia on osittain muutettu väliaikaisesti vuosiksi 1987—1991. Väliaikaislailla siviilipalveluksen pituudeksi säädettiin 480 päivää ja vakaumuksen tutkimisesta luovuttiin. Hallituksen esityksessä tätä perusteltiin siten, että vakaumus mitataan pitemmällä palvelusajalla. Vapauttaminen edellyttää kirjallista hakemusta. Hakemuksen tulee sisältää ilmoitus uskonnolliseen tai eettiseen vakaumukseen perustuvista vakavista omantunnonsyistä, jotka estävät asevelvollisuuden suorittamisen aseellisena ja aseettomana palveluksena. Vapautuksesta päättää kutsuntalautakunta tai sotilaspiirin päällikkö. Väliaikaislain säätämisen yhteydessä annettiin erillinen, pysyvä laki Jehovan todistajien vapauttamisesta asevelvollisuuden suorittamisesta eräissä tapauksissa (645/85).

Siviilipalvelukseen sisältyy väliaikaislain mukaan lähinnä pelastushallinnon alaan ja sosiaali- ja terveyshallinnon ensiapualaan liittyvä koulutus sekä siihen liittyvä käytännön harjoittelu ja työskentely. Asetuksella koulutusjakson pituudeksi säädettiin noin kaksi kuukautta. Palvelukseen astuminen tapahtuu palveluserissä.

Valtioneuvosto voi tarvittaessa määrätä valtion siviilihallinnon hallintoyksiköille siviilipalvelusmiesten sijoitusvelvollisuuden. Valtioneuvosto on vahvistanut vuosittain siviilipalvelusmiesten sijoitussuunnitelman. Työministeriön apuna valmistelevana ja lausuntoja antavana elimenä on toiminut valtioneuvoston asettama siviilipalvelusasiain neuvottelukunta.

Siviilipalvelusmiesten palvelusolosuhteita pyrittiin väliaikaislailla aikaisempaa enemmän yhdenmukaistamaan muiden asevelvollisten kanssa. Varusmiehiä koskevia sääntelyjä, myös pääesikunnan pysyväismääräyksiä, tuli saattaa soveltuvin osin koskemaan siviilipalvelusmiehiä muun muassa päivittäisten palvelusaikojen sekä muun palveluksen osalta. Lisäksi täsmennettiin siviilipalvelusmiesten kurinpitomenettelyä, johon sisällytettiin muutoksenhakumenettely.

Kertausharjoituksia korvaavaa palvelusta alettiin toteuttaa varusmiespalveluksensa suorittaneille, jotka ovat kieltäytyneet reservin kertausharjoituksista. Lain mukaan siviilipalvelusvelvollinen voidaan kertausharjoitusten asemasta kutsua rauhan aikana palvelukseen yhteensä enintään 75 päivän ajaksi.

Palvelusajan pidentäminen merkitsi myös siviilipalveluksesta kieltäytyneiden vankeustuomioiden pidentymistä, käytännössä noin 9 kuukaudesta 12 kuukauteen. Väliaikaislakia muutettiin kuitenkin 1 päivänä maaliskuuta 1991 voimaan tulleella lailla (363/91) siten, että rangaistus on puolet jäljellä olevasta palvelusajasta ja vähintään 8 kuukautta rangaistusta suorittanut katsotaan rangaistuksensa ja palvelusvelvollisuutensa kokonaan suorittaneeksi.

2.1.2. Käytäntö

Siviilipalvelukseen on hakeutunut 1980-luvulla keskimäärin noin 2 % palvelukseen astuvasta ikäluokasta, mikä on vuosittain ollut noin 600—800 miestä. Vakaumuksen tutkintamenettelystä luopumisella ja palvelusajan pidentämisellä ei ole ollut sanottavaa vaikutusta lukumääriin. Sen sijaan kertausharjoituksia korvaavaan palvelukseen hakeutuvien määrä on lisääntynyt väliaikaislain aikana niin, että se on vuosittain ollut keskimäärin 800, kun se ennen vuotta 1987 oli vuosittain pari sataa. Jäljempänä on tätä koskevaa tilastoa.

Jehovan todistajien vapauttaminen asevelvollisuuden suorittamisesta rauhan aikana vähensi vankilassa olevien palveluksesta kieltäytyvien kokonaismäärää merkittävästi. Muiden siviilipalveluksesta kieltäytyneiden määrä on kuitenkin väliaikaislain aikana noussut. Syyksi on useimmiten ilmoitettu pidennetty palvelusaika. Ennen väliaikaislakia muita siviilipalveluksesta

kieltäytyneitä kuin Jehovan todistajia oli vuosittain keskimäärin viisi.

Tilastoa siviilipalveluksesta väliaikaislain voimassaolon ajalta:

	Siviili-palvelukseen hyväksytyt	Kertaus-harjoituksista kieltäytyneet	Rikosilmoitukset siviilipalveluksesta kieltäytymisen johdosta
1987	821	678	28
1988	635	807	16
1989	834[1)]	710	40
1990	685	1 000	30

[1)] Vuonna 1989 kutsuntoihin osallistui kaksi ikäluokkaa.

Väliaikaislaissa siviilipalvelukselle on asetettu tavoite, joka on liittynyt lähinnä erilaisista poikkeuksellisista tilanteista selviytymiseen. Pelastushallinnon alan ja ensiapualan painottaminen on kuitenkin käytännössä jäänyt toteutumatta muun muassa vakaumuksellisista syistä ja palveluspaikkojen tähän tavoitteeseen nähden ristiriidassa olevien tarpeiden vuoksi. Lakiin kirjattu tavoite on aiheuttanut palveluksesta kieltäytymisiä, koska eräät siviilipalvelusvelvolliset ovat katsoneet tavoitteen olevan vastoin heidän vakaumustaan.

Työministeriöllä on ollut keskeisin asema siviilipalveluksen toimeenpanossa, vaikka palveluksen järjestämistä pyrittiin jakamaan muillekin ministeriöille. Valtioneuvosto on vahvistanut siviilipalvelusmiesten sijoitustehtävän hallintoyksiköille, joita ovat olleet Vankeinhoidon koulutuskeskus (vuonna 1991 sijoitusvelvollisuus 20 miestä), sisäasiainministeriö (18), kouluhallitus (89), lääkintöhallitus (246) ja sosiaalihallitus (163) sekä työministeriö (46). Nykyisen sosiaali- ja terveyshallituksen sijoitusvelvollisuus on ollut yli puolet valtioneuvoston vahvistamasta kokonaiskiintiöstä. Siviilipalveluksen hallinnon uudistaminen ja siviilipalvelusmiesten sijoittamisen hajauttaminen eivät ole juurikaan toteutuneet. Muutosta on seurannut aikaisempaa byrokraattisempi ja jäykempi järjestelmä, jossa eri viranomaiset tekevät osittain päällekkäistä työtä. Hajauttaminen on osoittautunut hallinnollisesti ja taloudellisesti epätarkoituksenmukaiseksi, koska siviilipalvelusvelvollisia on suhteellisen vähän.

Siviilipalvelus alkaa yleensä noin kahden kuukauden pituisella koulutusjaksolla. Loppuaika on työpalvelua varsinaisessa palveluspaikassa. Palveluspaikka on käytännön syistä, erityisesti lykkäyksen ja palveluserän siirron mahdollisuuden vuoksi, määrätty vasta koulutusjakson aikana, mikä on aiheuttanut epätietoisuutta ja tyytymättömyyttä siviilipalvelusmiehissä ja -laitoksissa. Uudistuksilla ei ole ollut vaikutusta siihen, että palveluspaikkojen määrät olisi voitu saattaa vastaamaan ilmenevää tarvetta aikaisempaa paremmin. Määrällisesti paikkoja on ollut riittävästi. Ongelmallista on sen sijaan ollut se, että siviilipalveluslaitosten toivomukset sekä siviilipalvelusmiesten koulutus ja työkokemus eivät ole aina vastanneet toisiaan.

2.1.3 Katsaus ulkomaiseen lainsäädäntöön

Ruotsi

Ruotsissa siviilipalvelusta vastaa aseeton palvelus. Aseettomien palvelusaika on 420 päivää, johon sisältyy 270—360 päivän perusjakso. Kertausharjoituksia on yhteensä 120 päivää korkeintaan viitenä palvelustilaisuutena. Lyhyimmän varusmiespalveluksen perusjakso on 220—245 päivää. Lisäksi palvelusvelvollisuuteen kuuluu viisi 21 päivän kertausharjoitustilaisuutta. Puolustusministeriön alainen elin (vapenfristyrelse) on huolehtinut vakaumuksen tutkinnasta, palveluksen järjestämisestä ja palvelusvelvollisten sodanaikaisten tehtävien määräämisestä. Palvelus suoritetaan julkisyhteisöjen tehtävissä ja hallituksen päätöksellä myös yhdistyksissä ja säätiöissä.

Aseettoman palveluksen tarkoitus on kokonaismaanpuolustuksellinen. Tarkoitus on, että palvelusvelvollisilla olisi valmiudet suorittaa siviilitehtäviä kriisioloissa. Perusjaksoon liittyy alkukoulutus, joka sisältää muun muassa ensiapu- ja pelastuskoulutusta. Vaihtoehto aseettomalle palvelukselle on kaksivuotinen työskentely kehitysmaissa.

Palveluksesta kieltäytymisestä seuraa aluksi sakko ja kieltäytymisen jatkuessa 2—4 kuukauden ehdoton vankeusrangaistus.

Norja

Varusmiespalvelus kestää 12—15 kuukautta ja siviilipalvelus, johon pääsee vakaumuksen tutkinnan jälkeen, 16 kuukautta. Siviilipalvelusasiat lukuunottamatta puolustusministeriölle

kuuluvaa säädösvalmisteluvastuuta kuuluvat oikeusministeriölle, jonka alaisuudessa toimii kaksi "siviilipalvelusleiriä". Näissä järjestetään varsinainen palveluspaikka ja osalle palvelusvelvollisista noin kuuden viikon alkukoulutus. Myös esimerkiksi Jehovan todistajat suorittavat "leireissä" palvelusvelvollisuutensa. Siviilipalvelus voidaan suorittaa paitsi julkishallinnossa, myös yhdistyksissä ja säätiöissä. Palveluksesta kieltäytymisestä voi seurata 3 kuukautta—2 vuotta vankeutta.

Tanska

Varusmiespalvelus kestää yleensä 9—12 kuukautta, eräissä erityisryhmissä 4 kuukautta, ja palvelus väestönsuojelutehtävissä (civilforsvaret) 8 kuukautta. Palvelusvelvollinen saa kutsun joko varusmiespalvelukseen tai väestönsuojeluun. Vaihtoehtoiseen, vastaavan pituiseen siviilityöhön aseistakieltäytyjät pääsevät hakemuksesta. Asevelvollisuuden voi periaatteessa suorittaa myös 24 kuukauden kehitysmaatyössä.

Siviilityöhön liittyvät asiat kuuluvat puolustusministeriön alaiselle "værnepligtstyrelsenille". Siviilityöhön sisältyy noin kolmen viikon koulutusjakso. Varsinainen palveluspaikka voi olla esimerkiksi sosiaali- tai kulttuurialan, rauhan- tai ympäristösuojelujärjestöjen taikka kirkon tehtävissä. Palveluksesta kieltäytymisestä seuraa sakko tai enintään vuoden vankeusrangaistus. Käytännössä rangaistus ei yleensä ole varusmiesaikaa pitempi.

2.2. Valmisteluvaiheet ja -aineisto

2.2.1. Valmisteluelimet

Eduskunta sisällytti väliaikaislainsäädäntöä koskevaan hallituksen esitykseen antamaansa vastaukseen lausuman, jonka mukaan hallituksen edellytettiin huolehtivan siitä, että siviilipalvelusmiesten sijoituspaikkoja määrättäessä ei työssä olevien työ- tai virkasuhdetta vaaranneta. Hallituksen tuli huolehtia kertausharjoituksia korvaavan palveluksen järjestämisestä. Siviilipalvelusmiesten koulutuspaikkoja tuli suunnitella tarvittaessa muillekin hallinnonaloille kuin pelastushallintoon ja sosiaali- ja terveyshallintoon. Hallituksen tuli ryhtyä tarpeellisiin toimenpiteisiin perustuslakivaliokunnan lausunnosta ilmenevien siviilipalvelusmiesten kurinpitojärjestelmässä havaittujen puutteiden korjaamiseksi. Eduskunta edellytti hallituksen huolehtivan myös siitä, että siviilipalvelusjärjestelmän toteuttamiseksi eri hallinnonaloilla annetaan riittävät edellytykset.

Uudistusten valmistelu aloitettiin puolustusministeriön asettamassa siviilipalveluksen seurantatyöryhmässä, jonka tehtävänä oli seurata väliaikaislain vaikutuksia ja siviilipalveluksen uudistamisjärjestelyiden käytännön toteutumista sekä ryhtyä lainsäädännön pysyväisen uudistuksen valmistelun edellyttämiin alustaviin toimenpiteisiin lainvalmistelussa tarvittavaa aineistoa keräämällä ja mahdollisesti tarvittavia selvityksiä suorittamalla. Työryhmä antoi raporttinsa 28 päivänä helmikuuta 1990 puolustusministeriölle.

Työryhmä esitti erillisen pysyvän siviilipalveluslain säätämistä ja aseetonta palvelusta koskevien säännösten siirtämistä asevelvollisuuslakiin. Siviilipalveluksen tavoitteeksi tuli säätää yleinen kansalaiskasvatus ja sisällöksi yhteiskunnalle hyödyllinen työ. Vakaumuksen tutkintamenettelyyn palaamiseen työryhmä suhtautui kielteisesti. Työryhmän enemmistön mielestä siviilipalvelusajan tuli palveluksen sisällön ja rakenteen erilaisuuden johdosta olla selvästi aseellista palvelusaikaa pitempi eli 14—16 kuukautta. Vähemmistö kannatti palvelusajan lyhentämistä 11—12 kuukauteen. Työryhmän mielestä siviilipalvelusmiesten kertausharjoitusvelvollisuus oli poistettava, mutta kertausharjoituksia korvaavaa palvelusta tuli järjestää niille, jotka olivat hakeutuneet siviilipalvelukseen varusmiespalveluksen suorittamisen jälkeen. Työryhmä ehdotti lisäksi siviilipalvelusrikoksesta tuomittujen rangaistusten lieventämistä ja kurinpitojärjestelmän tarkistamista.

Työryhmä painotti hallintomenettelyn yksinkertaistamista ja ylimmän johdon, valvonnan ja kehittämisen keskittämistä työministeriöön. Työryhmä esitti erityisen siviilipalveluskeskuksen perustamista hallinnollisten tehtävien hoitoa ja siviilipalveluskoulutusta varten. Lisäksi siviilipalvelus tulisi mahdollistaa yleishyödyllisissä yksityisoikeudellisissa yhteisöissä. Työryhmän enemmistö katsoi, että siviilipalvelus voitaisiin suorittaa ainoastaan kotimaassa.

Siviilipalveluksen säädösvalmisteluvastuu siirrettiin 1 päivästä joulukuuta 1990 työministeriölle valtioneuvoston ministeriöiden lukumäärästä ja yleisestä toimialasta annetun lain 3 §:n muuttamisesta annetulla lailla (995/90).

Tässä yhteydessä eduskunta edellytti, että hallitus ryhtyy toimenpiteisiin kiinteän yhteistoiminnan varmistamiseksi työministeriön ja puolustusministeriön välillä niissä kysymyksissä, jotka koskevat siviilipalvelukseen liittyvän lainsäädännön valmistelua ja kehittämistä.

2.2.2. Lausunnonantajat

Esitysehdotuksesta on 20 päivänä syyskuuta 1990 pyydetty lausunto ulkoasiainministeriöltä, oikeusministeriöltä, sisäasiainministeriöltä, puolustusministeriöltä, valtiovarainministeriöltä, opetusministeriöltä, sosiaali- ja terveysministeriöltä, ympäristöministeriöltä, Vankeinhoidon koulutuskeskukselta, Pelastushallinnon koulutuskeskukselta, pääesikunnalta, ammattikasvatushallitukselta, kouluhallitukselta, lääkintöhallitukselta, sosiaalihallitukselta, tietosuojavaltuutetun toimistolta, kirkkohallitukselta, Suomen ortodoksisen kirkkokunnan kirkollishallitukselta, Suomen Kaupunkiliitolta, Suomen Kunnallisliitolta, Jyväskylän ammatilliselta kurssikeskukselta, Kuopion ammatilliselta kurssikeskukselta, Vaasan ammatilliselta kurssikeskukselta, Otavan opistolta ja Aseistakieltäytyjäliitto r.y:ltä. Lausunto on 9 päivänä huhtikuuta 1991 pyydetty myös työsuojeluhallitukselta ja Valtionarkistolta. Siviilipalvelusasiain neuvottelukunta on käsitellyt ehdotusta kokouksessaan 19 päivänä huhtikuuta 1991.

Lausunnot lakiluonnoksen yleislinjoista ovat olleet pääasiassa myönteisiä. Pääesikunta on kuitenkin katsonut, että perusteet 16 kuukauden palvelusajan säilyttämiselle ovat olemassa. Nykyisen palvelusajan lyhentäminen yli 1—2 kuukaudella ei vielä olisi ristiriidassa yhdenvertaisuusperiaatteen ja maanpuolustuksellisten näkökantojen kanssa. Sen sijaan tätä lyhyempi aika edellyttäisi palaamista vakaumuksen tutkintaan. Pääesikunnan mielestä palveluksen tehtäväksi tulisi laajassa mielessä ymmärtää maanpuolustuksen sellaisten osa-alueiden valmiuksien kehittäminen, jotka eivät olisi ristiriidassa siviilipalvelusmiesten vakaumuksen kanssa. Siviilipalvelus tulisi toteuttaa siten, etteivät varusmiehet joudu yhdenvertaisuusperiaate huomioon ottaen huonompaan asemaan kuin siviilipalvelusmiehet.

Aseistakieltäytyjäliitto r.y. katsoo, että siviilipalveluksen tulisi olla lyhyimmän varusmiespalveluksen pituinen eli 240 päivää. Siviilipalveluksessa tulisi korostaa rauhan-, ympäristösuojelu- ja kehitysyhteistyötä, ja palveluksen tulisi olla mahdollista myös ulkomailla. Täydennyspalveluksesta tulisi luopua kokonaan. Työministeriön alaisuuteen tulisi perustaa hallinnollisia tehtäviä hoitava siviilipalveluskeskus, joka huolehtisi siviilipalvelusmiesten sijoittamisesta.

3. Esityksen organisatoriset ja henkilöstövaikutukset

Siviilipalvelusvelvolliset eivät enää olisi tekemisissä sotilasviranomaisten kanssa paitsi hakiessaan siviilipalvelukseen. Työministeriöön, joka valvoisi siviilipalvelusvelvollisia, siirtyisi yksilöä koskevaa päätöksentekoa sotilaspiirien esikunnista. Jotta työministeriö kykenisi hoitamaan sille siirrettävät tehtävät, sen toimintaedellytykset tulisi turvata osoittamalla siviilipalvelusasioita hoitamaan riittävästi henkilöstöä. Työministeriön ja siviilipalveluskeskusten henkilöstötarve hoidetaan sisäisin toimenpitein.

Keskeisen osan hallintotehtävistä hoitaisivat siviilipalveluskeskukset. Tällä hetkellä siviilipalvelusmiesten koulutusta on järjestetty Jyväskylän, Kuopion ja Vaasan ammatillisissa aikuiskoulutuskeskuksissa sekä Otavan opistossa. Opetuslaitosten roolia järjestelmän osana vahvistettaisiin ja niiden tehtäviä lisättäisiin huomattavasti nykyisestä koulutuksen ja kertausharjoituksia korvaavan palveluksen järjestämisestä. Opetuslaitokset, joiden taustayhteisönä on kunta tai kuntainliitto, muuttuisivat siviilipalveluksen toimeenpanon osalta siviilipalveluskeskuksiksi, joissa siviilipalvelusasioita hoitaisivat ja niistä vastaisivat tähän perehtyneet henkilöt. Uusien organisaatioiden perustamista ei siis edellytettäisi. Keskukset sijoittaisivat siviilipalvelusmiehet työpalveluun ja ohjaisivat, neuvoisivat ja kouluttaisivat siviilipalveluslaitoksia työpalvelua järjestettäessä. Uutta olisivat muun muassa palvelukseen määräämiseen, lykkäyksiin ja työpalvelun järjestämiseen liittyvät asiat.

Hallintoyksiköissä ja sotilaspiirien esikunnissa siviilipalvelusasioita varten ei ole varattu erityistä henkilöstöä, joten uudistuksella ei ole vaikutusta näiden henkilöstömääriin.

4. Esityksen taloudelliset vaikutukset

Työministeriön oma henkilöstötarve on hoi-

dettavissa ministeriön sisäisin toimenpitein. Tarkoitus on, että vuonna 1992 työministeriön siviilipalveluksen järjestämiseen varatun määrärahan tarve pysyisi vuoden 1991 tasolla. Vuonna 1993, jolloin täydennyspalvelusta koskeva velvoite viimeistään alkaisi toteutua, määrärahan tarve kasvaisi arviolta kahdella miljoonalla markalla.

5. Muita esitykseen vaikuttavia seikkoja

5.1. Riippuvuus muista esityksistä

Samanaikaisesti tämän esityksen kanssa annetaan esitys asevelvollisuuslain muuttamisesta, jonka mukaan aseetonta palvelusta koskevat säännökset sisällytettäisiin asevelvollisuuslakiin.

5.2. Riippuvuus kansainvälisistä sopimuksista

Sekä Yhdistyneiden Kansakuntien yleiskokouksen hyväksymä kansalaisoikeuksia ja poliittisia oikeuksia koskeva kansainvälinen yleissopimus (SopS 8/76) että Euroopan neuvoston jäsenvaltioiden tekemä yleissopimus ihmisoikeuksien ja perusvapauksien suojaamiseksi (SopS 19/90) sisältävät määräykset ajatuksen, omantunnon ja uskonnon vapaudesta. Vapaudelle voidaan asettaa vain sellaisia rajoituksia, jotka on säädetty lailla ja jotka ovat välttämättömiä suojelemaan yleistä turvallisuutta, järjestystä, terveyttä tai moraalia tai muiden perusoikeuksia ja -vapauksia. Kumpikin sopimus sisältää syrjintäkiellon.

Yhdistyneiden Kansakuntien ihmisoikeuskomitea päätti 25 päivänä heinäkuuta 1990, ettei Suomen väliaikaislaki kaikki olosuhteet huomioon ottaen loukannut komitealle valittaneen siviilipalvelusmiehen tapauksessa kansalais- ja poliittisia oikeuksia koskevan sopimuksen 26 artiklan syrjintäkieltoa. Päätökseen liitetyissä vähemmistön eriävissä mielipiteissä väliaikaislakia pidettiin syrjivänä. Komitean enemmistönkin mukaan väliaikaislainsäädännön sisältämästä siviilipalveluksen pidennyksestä joutuvat kärsimään aidosti vakaumukselliset aseistakieltäytyjät, jotka elämänkatsomuksensa vuoksi kuitenkin valitsevat siviilipalveluksen.

Yhdistyneiden Kansakuntien sosiaali- ja talousneuvoston alainen ihmisoikeustoimikunta on suositellut YK:n jäsenvaltioita harkitsemaan aseistakieltäytyjien vakaumuksen kanssa sopusoinnussa olevia palvelusmuotoja ja pidättäytymään käyttämästä vankeutta heidän kohtelussaan. Toimikunta on korostanut, että vaihtoehtoisen palveluksen tulee olla siviililuontoista ja yleishyödyllistä eikä rangaistuksen luonteista. Samaa on suositellut Euroopan neuvoston ministerikomitea 9 päivänä huhtikuuta 1987. Tämän suosituksen mukaan vaihtoehtopalveluksen tulee lisäksi olla kestoltaan kohtuullisessa suhteessa asepalvelukseen.

YKSITYISKOHTAISET PERUSTELUT

1. Lakiehdotusten perustelut

1.1. Siviilipalveluslaki

1 luku. **Yleiset säännökset**

1 §. *Siviilipalvelusvelvollisuus.* Asevelvollisuuslain mukainen palvelus olisi edelleen ensisijainen tapa suorittaa maanpuolustusvelvollisuus. Asevelvollinen voisi vakaumukseen perustuvien vakavien omantunnonsyiden perusteella korvata tämän yleensä puolustusvoimissa suoritettavan velvollisuutensa siviilipalveluksena, mikä sallisi uskonnon- ja omantunnonvapauden sekä kansainvälisten ihmisoikeuksien huomioon ottamisen maanpuolustusvelvollisuuden täyttämisessä. Vapauttaminen koskisi vakinaista väkeä ja reserviä, mutta ainoastaan rauhan aikaa. Kansalaisten asema sodan aikana määräytyy muutoinkin poikkeusoloja koskevien säännösten mukaan.

Toisin kuin voimassa olevissa säännöksissä, siviilipalvelusvelvollisuuden perusteeksi ei enää edellytettäisi joko uskonnollista tai eettistä vakaumusta, koska tämä jaottelu on toisinaan katsottavissa keinotekoiseksi. Vakavien omantunnonsyiden edellytettäisiin kuitenkin edelleen perustuvan vakaumukseen, joka otettaisiin huomioon myös siviilipalvelusvelvollisen palvelusta järjestettäessä. Vakavien omantunnonsyiden olemassaolo todettaisiin asevelvollisen vakuutuksella. Asevelvollinen ei enää antaisi va-

kuutusta kunniansa ja omantuntonsa kautta, kuten voimassa olevan lain mukaan.

2. §. *Siviilipalveluksen sisältö.* Siviilipalvelus pyrkisi yleiseen kansalaiskasvatukseen. Siviilipalvelusmiehille annettava koulutus, johon sisältyisi ainakin kansainvälisyys-, rauhan- ja ympäristökysymyksiä koskevia sekä kansalaisvalmiuksia kehittäviä aiheita, ja siihen liittyvä työpalvelu muodostaisivat yhtenäisen kokonaisuuden. Työpalvelu olisi järjestetty siviilipalvelusmiehen vakaumuksen ja palveluspaikkojen toimintaperiaatteiden mukaisesti.

Siviilipalveluksen sisältö ja muoto eivät perustuslakivaliokunnan käsityksen mukaan olleet väliaikaislakia säädettäessä esteenä sille, että siviilipalveluksen voitiin katsoa sisältyvän maanpuolustusvelvollisuuden piiriin ja että siitä oli mahdollista säätää tavallisella lailla. Siviilipalveluksen korvaavan luonteen ja tarkoituksen puolesta tähän ei liene estettä nytkään. Kysymys oikeudesta kieltäytyä aseista vakaumuksen perusteella tullee esille myös valtioneuvoston asettamassa perusoikeuskomiteassa.

3 §. *Siviilipalvelusaika.* Lyhyin palvelusaika varusmiespalveluksessa on 240 päivää ja pisin 330 päivää. Lyhyimmän ajan palvelee 39 % varusmiehistä. Keskimääräinen palvelusaika on vähintään 285 päivää, sillä yli puolet varusmiehistä palvelee vähintään 9,5 kuukautta ja 43 % 11 kuukautta. Reserviin kuuluva asevelvollinen voidaan lisäksi kutsua kertausharjoituksiin 40—100 päivän ajaksi. Kohtuullista siviilipalvelusaikaa harkittaessa vertailukohdaksi ei tulisikaan asettaa pelkästään 8 kuukauden palvelusaikaa.

Hallitusmuodossa ilmaistu yhdenvertaisuusperiaate edellyttää, että kansalaisilla on yhtäläiset velvollisuudet yhteiskuntaa kohtaan. Se edellyttää yhdenvertaisuutta eri palvelusmuotojen kesken. Perustuslakivaliokunta korosti väliaikaislakia käsiteltäessä sitä, että palvelusmuotojen tulisi kokonaisrasittavuudeltaan vastata mahdollisimman läheisesti toisiaan. Tämän kannalta merkityksellisiksi seikoiksi valiokunta totesi esimerkiksi palveluksen fyysisen ja psyykkisen rasittavuuden, palvelusajan pituuden, työ- ja koulutusajan menetyksen, erottamisen perheestä ja muusta totutusta ympäristöstä sekä palvelukseen sisältyvät asuinpaikan valinnan ja liikkumisvapauden rajoitukset.

Yhdenvertaisuusperiaatetta toteutettaessa tulisi ottaa huomioon palvelusmuotojen erilaiset lähtökohdat ja toteuttamistapa. Siviilipalveluksessa pyritään vakaumusta kunnioittavan palvelusmuodon tarjoamiseen. Suurella osalla siviilipalvelusmiehistä on enemmän vapauksia kuin varusmiehillä keskimäärin. Siviilipalvelusmiehillä on yleensä varusmiehiä lyhyempi päivittäinen työaika ja säännölliset viikkovapaat sekä usein mahdollisuus asua kotona samoin kuin paremmat edellytykset opiskella tai tehdä ansiotyötä vapaa-aikana. Perustuslakivaliokunta totesi perusoikeusrajoitusten koskevan siviilipalvelusmiehiä vain siltä osin kuin ne ovat välttämättömiä itse siviilipalvelusvelvollisuuden täyttämiseksi.

Yhdenvertaisuusperiaate huomioon ottaen siviilipalvelusmiesten pitempi palvelusaika on perusteltu palvelusmuotojen kokonaisrasittavuuteen liittyvien eroavaisuuksien vuoksi ja koska siviilipalvelusmiehellä ei olisi velvollisuutta osallistua kertausharjoituksia vastaavaan palvelukseen. Pituutta ei käytettäisi, toisin kuin väliaikaislain kohdalla, vakaumuksen mittarina, vaan ehdotetulla ajalla pyritään nimenomaan tasavertaisuuden takaamiseen eri palvelusmuotojen kesken. Tarkoituksena on siviilipalvelus, joka olisi yleishyödyllinen ja sovitettavissa yhteen siviilipalvelusvelvollisen vakaumuksen kanssa. Siviilipalvelusajan tulisi olla kestoltaan kohtuullisessa suhteessa varusmiespalvelukseen, ja muun muassa kansainvälisistä sopimuksista johtuen sitä huomattavasti pitempää siviilipalvelusaikaa saatetaan pitää rangaistuksen luonteisena.

Edellä mainituista syistä palvelusajaksi ehdotetaan 395 päivää, joka on nykyistä kolme kuukautta lyhyempi ja ennen väliaikaislakia voimassa ollutta kuukauden pitempi.

4 §. *Siviilipalvelusviranomaiset.* Hallinnon kehittämiselle asetettuja tavoitteita ei ole saavutettu siviilipalvelukseen liittyvien tehtävien hajauttamisella ja delegoinnilla. Oikeusturvanäkökohdat edellyttävät hallinnolta joustavuutta, nopeutta ja asiaan perehtynyttä henkilöstöä. Siviilipalveluksen johto ehdotetaankin selkeästi työministeriölle. Keskittäminen ei merkitsisi paluuta ennen vuotta 1987 voimassa olleeseen järjestelmään, sillä johtoon sisältyisi nyt myös säädösvalmisteluvastuu ja vastuu järjestelmän kehittämisestä. Työministeriölle kuuluisi entistä enemmän yksilöä koskevan päätöksenteon valvontaa. Tämä on perusteltua yhtenäisen hallintokäytännön vuoksi.

Työministeriön apuna siviilipalveluksen kehittämisessä sekä yhteydenpitoelimenä siviilipalveluksen ja asevelvollisuuslaissa säädetyn palveluksen välillä toimisi siviilipalvelusasiain-

neuvottelukunta. Neuvottelukunnalla pyrittäisiin myös varmistamaan siviilipalveluksen säädösvalmistelun ja kehittämisen edellyttämä yhteistoiminta työministeriön ja puolustusministeriön välillä. Neuvottelukunnassa olisi lähinnä sen seuranta- ja kehittämistehtävän perusteella lisäksi siviilipalvelusmiesten edustaja. Neuvottelukunnasta säädettäisiin asetuksella.

Palvelus suoritettaisiin siviilipalveluskeskuksissa ja -laitoksissa, joita yhteisesti kutsuttaisiin palveluspaikoiksi. Palvelus alkaisi pääsääntöisesti keskuksen järjestämällä koulutuksella. Siitä siviilipalvelusmies siirtyisi laitoksen järjestämään työpalveluun, jossa mahdollisimman pitkälle hyödynnettäisiin hänen koulutustaan, ammattitaitoaan ja työkykyään.

5 §. *Siviilipalvelusmiesten sijoitusvelvollisuudet.* Valtioneuvosto voisi tarvittaessa määrätä eri hallinnonaloille vuosittain sijoitettavien siviilipalvelusmiesten lukumäärän. Valtioneuvoston päätös olisi poikkeuksellinen, ja sitä tarvittaisiin vain silloin, kun siviilipalvelusmiehiä olisi huomattavasti enemmän kuin heitä sijoittamaan halukkaita siviilipalveluslaitoksia.

2 luku. Siviilipalvelusvelvollisuuden alkaminen

6 §. *Siviilipalvelukseen hakeminen.* Jo väliaikaislakia säädettäessä todettiin, ettei toisen henkilön vakaumuksen tutkinnan ollut katsottu olevan riittävän kestävästi ja objektiivisesti perusteltavissa. Varusmiespalvelusta huomattavasti pitempi palvelusaika vakaumuksen mittarina taas on osoittautunut ihmisoikeuksien kannalta arveluttavaksi ja johtanut siviilipalvelusvelvollisten palveluksesta kieltäytymiseen.

Tämän vuoksi vakaumuksen olemassaolo todettaisiin asevelvollisen vakuutuksella. Asianmukainen hakemus siviilipalvelukseen ei olisi hylättävissä, vaan puutteellista hakemusta olisi pyydettävä täydentämään. Myös väliaikaislain edellyttämä hakemus on ollut ilmoituksen luontoinen. Vakuutuksessa ei tarvitsisi esittää vakaumuksen perusteluja.

Siviilipalvelushakemus tehtäisiin työministeriön vahvistamalla lomakkeella joko työministeriölle tai sotilasviranomaiselle. Tällä hetkellä hakemuksen ratkaisee kutsuntalautakunta tai sotilaspiirin päällikkö. Muutos parantaisi etenkin niiden asevelvollisten tilannetta, jotka periaatteellisista syistä eivät halua asioida sotilasviranomaisten kanssa. Siviilipalvelukseen hakeutuminen olisi mahdollista aikaisintaan kutsunnoissa, kuten voimassa olevassa laissakin, ja siihen saakka, kunnes reserviin kuuluva siirretään nostoväkeen.

Hakemusta ei voitaisi tehdä ennen kutsuntoja, joten siviilipalvelukseen ei voitaisi hakeutua vapaaehtoisena. Ilman kutsuntoja siviilipalvelusvelvolliseksi voisi tulla ainoastaan tilanteessa, jossa asevelvollinen haluaa siirtyä vapaaehtoisena aloittamastaan varusmiespalveluksesta siviilipalvelukseen. Vapaaehtoisena siviilipalvelukseen mahdollisesti haluavien määrä on arvioitavissa erittäin pieneksi. Lisäksi kutsuntoihin liittyvä terveydentilan tarkastus asettaa palvelusvelvolliset palveluskelpoisuuden osalta samaan asemaan.

Loppuvuodesta syntynyt kutsuntavelvollinen voi olla vielä alaikäinen. Vakaumuksellisilla perusteilla siviilipalvelukseen hakeutumista olisi pidettävä sellaisena henkilökohtaisena asiana, jota huoltaja ei voisi päättää alle 18-vuotiaan puolesta.

7 §. *Siviilipalvelushakemuksen käsittely.* Jotta palveluksen järjestämisessä voitaisiin ottaa huomioon palvelusvelvollisen vakaumus, hakemukset tulisi käsitellä nopeasti. Kutsuntalautakunnan, työministeriön tai sotilaspiirin päällikön hyväksyessä hakemuksen hakija samalla vapautettaisiin asevelvollisuuslaissa säädetyn palveluksen suorittamisesta. Vastaavasti työministeriön tai sotilaspiirin päällikön hyväksyttyä siviilipalvelusvelvollisen hakemuksen asevelvollisuuslaissa säädettyyn palvelukseen hakija olisi vapautettu siviilipalveluksen suorittamisesta.

Tiedot uusista siviilipalvelusvelvollisista toimitettaisiin viipymättä työministeriöön lähinnä hakemuksen jäljennöksenä, jota sotilaspiirin esikunta olisi täydentänyt 46 §:n 1 momentin nojalla antamillaan tiedoilla. Työministeriö rekisteröisi heidät, vastaisi heidän valvonnastaan ja huolehtisi palveluksen järjestämisestä. Tieto hakemuksen hyväksymisestä rekisteröitäisiin myös sotilaspiirin esikunnassa. Työministeriön rekisterinpito ei vaikuttaisi esikunnalle kuuluvaan valvontaan ja rekisterinpitoon, koska vapauttaminen ei koskisi sodan aikaa. Säännös ei siis aiheuttaisi muutoksia asevelvollisuuslain soveltamisesta annetun asetuksen 9 lukuun.

8 §. *Siviilipalveluksen toimeenpano.* Yleisillä palveluksen alkamisajankohdilla määrättäisiin koulutuksen alkamisajat, joina siviilipalvelusvelvolliset yleensä aloittaisivat palveluksensa. Poikkeuksia olisivat lähinnä 13 §:ssä tarkoitetut, varusmiespalveluksesta välittömästi siirty-

vät tai ikänsä vuoksi kiireellisesti palvelukseen määrättävät palvelusvelvolliset. Pyrkimys on, kuten nykyisinkin, että koulutusta olisi lähes jatkuvasti käynnissä siviilipalveluskeskuksissa. Työministeriö määräisi myös ajankohdat täydennyspalveluksen järjestämiselle.

Työministeriö ja siviilipalveluskeskukset sopisivat palveluksen toimeenpanosta. Tällä hetkellä ministeriö ja opetuslaitokset ovat sopineet vastaavasti koulutuksen järjestämisestä. Ministeriö jakaisi siviilipalvelusvelvolliset keskuksille sopimusten mukaisesti sekä ottaen mahdollisuuksien mukaan huomioon heidän asuinpaikkakuntansa ja toivomuksensa. Kukin siviilipalvelusvelvollinen olisi tämän jälkeen määrätty tietyn keskuksen alaisuuteen, kunnes hänet olisi kotiutettu tai vapautettu palveluksesta. Työministeriö voisi lisäksi palvelusvelvollisen hakemuksesta siirtää siviilipalvelusvelvollisen toisen keskuksen alaisuuteen.

Työministeriö antaisi keskukselle palvelusvelvollisesta 47 §:n 3 momentin mukaiset tiedot ja tiedot hänen toivomuksistaan palveluksen järjestämisen suhteen. Keskus toimittaisi tämän jälkeen määräyksen palveluksen alkamisesta tiettynä ajankohtana. Määräys voisi koskea paitsi palveluksen alkamista koulutuksella keskuksessa, joissakin tapauksissa myös sijoittumista suoraan siviilipalveluslaitokseen. Halutessaan lykkäystä palveluksen alkamiselle palvelusvelvollinen hakisi sitä keskukseltaan, jonka päätökseen voitaisiin hakea muutosta työministeriöltä.

Siviilipalveluslaitos ilmoittaisi siviilipalveluskeskuksille tiedot avoimesta paikastaan ja siviilipalvelusmiestä koskevat toivomukset. Koulutuksen aikana siviilipalvelusmiehen soveltuvuus paikkaan voitaisiin selvittää paremmin kuin nykyään sosiaali- ja terveyshallituksen tai muun hallintoviranomaisen määrätessä palveluspaikan pelkästään kirjallisten henkilötietojen perusteella. Viranomaisten erilaiset sijoittamiskäytännöt eivät vaikuttaisi siviilipalvelusmiesten yhdenvertaisuuteen. Siirtohakemukset palveluspaikasta toiseen vähenisivät huomattavasti, varsinkin kun keskuksen olisi kuultava siviilipalvelusmiestä ja -laitosta ja otettava hänen vakaumuksensa ja toivomuksensa huomioon. Uudistus korostaisi siviilipalveluskeskusten ja -laitosten yhteistyötä ja tiedonvaihtoa. Siviilipalvelusmiehen koulutuksessa voitaisiin todennäköisesti nykyistä paremmin ottaa tuleva palveluspaikka huomioon.

Siviilipalvelusmies voisi entistä paremmin vaikuttaa siviilipalveluslaitoksensa määräytymiseen, myös jo ennen koulutusjaksoa. Tehtävien monipuolisuudella ja laitosten valinnaisuudella edistettäisiin siviilipalvelusmiesten motivaatiota, mikä parantaisi koko järjestelmän toimivuutta. Siviilipalvelusmiehen soveltuvuuden ollessa vakaumuksen lisäksi ensisijaisena sijoitusperusteena palveluksesta saataisiin mahdollisimman suuri hyöty yhteiskunnalle, mutta myös siviilipalvelusmiehelle itselleen.

Jos siviilipalvelusmies kuitenkin haluaisi siirtyä toiseen siviilipalveluslaitokseen, hänen tulisi hakea siirtoa siviilipalveluskeskukselta, jonka tiedossa avoimet paikat yleisesti olisivat. Keskus ratkaisisi siirtohakemuksen kuultuaan kumpaakin siviilipalveluslaitosta. Myös siviilipalveluslaitos voisi hakea siirtoa siviilipalvelusmiehelleen, jolloin keskus voisi määrätä hänelle uuden palveluspaikan kuultuaan häntä.

9 §. *Siviilipalvelukseen määrääminen.* Määräys palveluksen alkamisajankohdasta tulisi toimittaa siviilipalvelusvelvolliselle tilanteeseen valmistautumiseksi hyvissä ajoin, nykyistä yhtä kuukautta aikaisemmin. Määräys pyrittäisiin lähettämään heti, kun siviilipalveluskeskus olisi saanut määräyksen vastuulleen osoitetusta palvelusvelvollisesta. Tavoitteellinen vähimmäisaika olisi kaksi kuukautta ennen palveluksen alkamista. Tästä voitaisiin poiketa miehen suostumuksen tai iän vuoksi. Palveluksen alkamista voitaisiin lykätä vain sen vuoden loppuun, jona palvelusvelvollinen täyttää 28 vuotta. Tämän jälkeen palvelus olisi aloitettava mahdollisimman pian, kun otetaan huomioon palvelusvelvollisuuden päättyminen sen vuoden lopussa, jona siviilipalvelusvelvollinen täyttää 30 vuotta.

Siviilipalvelus alkaisi hakemuksen hyväksymistä seuraavan kahden vuoden kuluessa, ellei palvelusvelvolliselle olisi myönnetty lykkäystä tai häntä olisi vapautettu määräajaksi terveydentilan perusteella. Kahden vuoden määräaika mahdollistaisi palveluksensa kulloinkin aloittavien lukumäärän pitämisen tasaisena. Toisaalta se saattaisi osaltaan vaikuttaa palveluksen alkamista koskevan määräyksen saapumiseen miehelle hyvissä ajoin.

3 luku. **Vapauttaminen, lykkäys ja lomat siviilipalveluksen suorittamisesta**

10 §. *Vapauttaminen terveydellisellä perus-*

teella. Työministeriö ratkaisisi sotilaspiirin päällikön asemesta siviilipalvelusvelvollisen palveluskelpoisuutta koskevat asiat esimerkiksi siviilipalveluskeskuksen lääkärin tai hänen lähetteellään erikoislääkärin lausunnon perusteella. Lääkärinlausunnosta tulisi selvästi ilmetä palvelusvelvollisen terveydentila siviilipalveluksen suorittamisen kannalta. Siviilipalveluksesta ja asevelvollisuuslaissa säädetystä palveluksesta vapautumisen perusteet olisivat yhdenmukaiset. Siviilipalvelusvelvollisten palveluskelpoisuusluokkia tarvittaisiin kuitenkin vain kolme: siviilipalvelukseen kykenevä sekä siviilipalveluksesta määräajaksi tai kokonaan rauhan aikana vapautettu. Määräajaksi vapautettu voisi halutessaan mennä lääkärintarkastukseen jo ennen määräajan päättymistä.

Muutoin päättäisi palveluksesta sairauden vuoksi myönnettävistä helpotuksista palveluspaikka lääkärinlausunnon perusteella. Lääkärin esittämille lyhyehköille sairaslomille sellaisen sairauden tai vamman vuoksi, joka ei edellytä palveluskelpoisuuden tarkistamista, palveluspaikka voisi määrätä miehen esimerkiksi kotihoitoon. Myös vapauttaminen joistakin palvelustehtävistä voisi tulla kysymykseen.

Kotiuttaminen sairauden perusteella, mistä säädettäisiin 23 §:n 2 momentin 3 kohdassa, tulisi ajankohtaiseksi lähinnä pitkän sairasloman tai useiden lyhyiden, yhtäjaksoisten sairaslomien vuoksi. Pitkähkö aika tulisi harkita tapauskohtaisesti sairauden tai vamman laadun mukaan, mutta yleisesti se olisi noin kaksi kuukautta. Kotiuttaminen voisi tapahtua palveluspaikan siviilipalvelusmiehelle osoittaman lääkärin lausunnon perusteella. Työministeriön palveluskelpoisuutta koskeva päätös edellyttäisi tarvittaessa siviilipalveluskeskuksen tai muun palveluskelpoisuusasioihin perehtyneen lääkärin lausuntoa yhdenvertaisen kohtelun varmistamiseksi palvelusvelvollisten välille.

11 §. *Vapauttaminen ulkomaan kansalaisuuden perusteella.* Siviilipalvelusvelvollinen voitaisiin hakemuksesta vapauttaa siviilipalveluksen suorittamisesta, jos hän olisi jo suorittanut palvelusta muussa valtiossa, tai erityisestä syystä hänen asuessaan ulkomailla vakinaisesti. Hänet olisi vapautettava, jos rauhanaikainen palvelusvelvollisuus olisi suoritettu kokonaan tai vähintään 6 kuukautta, joka on määräaika myös varusmiespalveluksen osalta. Ulkomailla pysyvästi asuva siviilipalvelusvelvollinen voitaisiin lisäksi vapauttaa erityisestä syystä, jollei hänellä olisi tosiasiallisia siteitä Suomeen. Esitys vastaa asevelvollisuuslakia. Hakemuksen ratkaisisi kuitenkin työministeriö puolustusministeriön ja pääesikunnan asemesta.

12 §. *Lykkäys.* Lykkäyshakemus tehtäisiin siviilipalveluskeskukselle toisin kuin nykyisin, jolloin lykkäysasiat ratkaisee sotilaspiirin päällikkö. Lykkäysperusteet olisivat samat kuin asevelvollisuuslaissa.

Hakemusten tekemistä koskevat säännökset on tarkoitus antaa asetuksella. Tavoitteena on, että hakemukset tehtäisiin mahdollisimman aikaisessa vaiheessa. Vaikka palveluksen alkamista koskeva määräys onkin annettu siviilipalvelusvelvolliselle tiedoksi hyvissä ajoin, lykkäystä tai palveluserän siirtoa koskeva hakemus on käytännössä usein tehty juuri ennen palveluksen alkamista. Tämä on vaikeuttanut koulutuksen suunnittelua ja järjestämistä sekä siviilipalvelusmiesten sijoittamista. Lykkäystä eli tässä tapauksessa palveluksen keskeyttämistä voitaisiin tarvittaessa hakea myös palvelusaikana.

13 §. *Palveluksen aloittamisvelvollisuus.* Jotta vapauttamista tai lykkäystä koskevan hakemuksen tekemisellä ei vältettäisi siviilipalveluksen suorittamista, hakemuksen tehnyt olisi velvollinen aloittamaan palveluksensa. Terveydentilaansa vetoava siviilipalvelusmies pääsisi halutessaan palveluspaikassa heti lääkärintarkastukseen.

14 §. *Lomat.* Varusmiehellä, joka palvelee 240 päivää, on oikeus 14 päivän henkilökohtaiseen lomaan, joka myönnetään ilman erikseen esitettävää syytä. Määrä on 285 päivää palvelevalle 15 päivää ja 330 päivää palvelevalle 16. Henkilökohtaisen lomien määräksi 395 päivää palvelevalle siviilipalvelusmiehelle ehdotetaan siis 17 päivää.

Isyysvapaa, johon siviilipalvelusvelvollisella olisi oikeus oman lapsen syntymän yhteydessä, olisi pituudeltaan sama kuin nykyisin eli 6 päivää. Ajalta maksetaan sairausvakuutuslain (364/63) mukaan isyysrahaa. Myös kuntoisuuslomien ja henkilökohtaisten syylomien määräksi esitetään säädettäväksi samoin kuin varusmiesten osalta.

4 luku. Siviilipalveluksen suorittaminen ja siviilipalvelusvelvollisuuden päättyminen

15 §. *Palveluspaikat.* Pykälässä säädettäisiin palveluspaikoista.

Valtion liikelaitoksiin kuuluvat esimerkiksi

Valtion rautatiet ja Posti- ja telelaitos. Pykälän 1 momentin 1 kohdassa tarkoitettuja valtion itsenäisiä laitoksia ovat esimerkiksi Kansaneläkelaitos ja Suomen Pankki ja 2 kohdassa tarkoitettuja yhteistoimintaelimiä kuntainliitot ja Pääkaupunkiseudun Yhteistyövaltuuskunta YTV. Ulkopuolelle jäisivät valtion ja kuntien omistamat osakeyhtiöt. Momentin 1—2 kohdassa mainitut palveluspaikat voisivat laajasti tulkiten tulla kysymykseen jo nykyistenkin säännösten perusteella; niiden mukaan siviilipalvelus on suoritettava valtion siviilihallinnon, kuntien tai kuntainliittojen tehtävissä taikka yliopistollisessa keskussairaalassa. Momentin 3 kohtaan sisältyisivät myös ortodoksisen kirkkokunnan luostarit. Kohdassa tarkoitettu yhteistoimintaelin voisi olla esimerkiksi seurankuntayhtymä.

Siviilipalveluksen rajoittaminen pelkästään julkisyhteisöjen tehtäviin ei ole perusteltua, koska yksityisoikeudellinen yhteisö voi esimerkiksi sosiaalialalla suorittaa vastaavia tehtäviä kuin julkisyhteisö. Julkisyhteisön taloudellinen tuki tällaiselle toiminnalle voi olla huomattava. Toisaalta julkisyhteisö voi antaa tehtäviään suoritettavaksi myös yksityisoikeudelliselle yhteisölle. Momentin 4 kohdan mukaan siviilipalveluslaitoksina voisivat tämän vuoksi toimia myös yksityisoikeudelliset yhteisöt, yleishyödyllisyyden perusteella esimerkiksi yhdistykset ja säätiöt. Asetuksella yhteisöistä on tarkoitus rajata pois puolueet, työntekijä- ja työnantajajärjestöt sekä välittömästi taloudellista etua osallisilleen tavoittelevat yhteisöt. Yksityisoikeudelliset palveluspaikat lueteltaisiin asetuksessa, jotta niiden yleishyödyllinen luonne tarkoitettaisiin riittävästi varmistamaan. Siviilipalveluskeskusten taustayhteisönä tulisi olla julkisyhteisö keskusten tehtävien ja vastuun vuoksi.

16 §. *Siviilipalveluksen järjestäminen.* Palveluspaikaksi haluavan yhteisön tulisi tehdä työministeriölle asiasta kirjallinen esitys. Sopimus olisi tehty ministeriön vastattua esitykseen myönteisesti. Voimassa olevassa laissa sopimusmenettelyä on edellytetty ainoastaan kuntien ja kuntainliittojen kanssa. Menettely on nyt tarpeen laajentaa muun muassa valtion hallintoviranomaisiin, koska niitä eivät enää pääsääntöisesti koskisi valtioneuvoston vuosittain vahvistamat sijoitusvelvollisuudet.Samoin yksityisoikeudellisten yhteisöjen velvollisuudet täsmentyvät sopimuksella.

Esityksessään yhteisö sitoutuisi vastaamaan palveluspaikan velvollisuuksista, kuten ylläpidon järjestämisestä. Esitykseen sisällytettäisiin maininta palveluspaikassa siviilipalveluasioista vastaavasta henkilöstä, joka yleensä myös toimisi yhteyshenkilönä työministeriöön ja siviilipalveluskeskuksiin. Henkilöiden asiantuntemus siviilipalvelusasioiden hoitoon pyrittäisiin takaamaan tarjoamalla heille koulutusta.

Siviilipalveluslaitosten lukumäärä todennäköisesti nousisi jonkin verran nykyisestä noin 300:sta. Tämä lisäisi kilpailua siviilipalvelusmiehistä, mikä ilmeisesti lisäisi myös laitosten kiinnostusta järjestelmän kehittämiseen ja velvollisuuksiensa hoitamiseen. Laitosten edellytykset järjestää siviilipalvelus asianmukaisesti tulisi varmistaa paitsi ennakkotarkastuksella, myös koulutuksella ja neuvonnalla. Koulutuksella voitaisiin vaikuttaa aikaisempaa tehokkaammin esimerkiksi kurinpitoasioiden yhtenäiseen hoitoon. Työministeriö voisi puuttua epätyydyttävästi järjestetyn palveluksen epäkohtiin katsomalla, ettei siviilipalveluslaitokselle asetettuja ehtoja ole täytetty. Toiminta siviilipalveluslaitoksena lopetettaisiin tällöin.

Myös työministeriö voi toimia palveluspaikkana. Tällöin olisi huolehdittava siitä, että siviilipalveluksen valvonnasta ja 19 §:ssä tarkoitetuista palveluspaikan velvoitteista vastaavat henkilöt eivät olisi samoja. Myös esimerkiksi työvoimapiiri tai työvoimatoimisto voisi toimia erillisenä siviilipalveluslaitoksena.

Siviilipalvelus voitaisiin suorittaa vain Suomessa lukuunottamatta lyhyehköjä komennusmatkoja ulkomaille. Tämä olisi yhdenvertainen käytäntö varusmiehiin nähden.

17 §. *Vakaumuksen suoja.* Siviilipalveluksen järjestäminen perustuu vakaumukseen perustuvien vakavien omantunnonsyiden huomioon ottamiselle maanpuolustusvelvollisuutta toteutettaessa. Luonnollista tällöin on, että palveluspaikka ja -tehtävät eivät saisi olla ristiriidassa siviilipalvelusmiehen henkilökohtaisen vakaumuksen kanssa. Vakaumuksen suojaa koskeva säännös onkin laissa keskeinen. Väliaikaislain aikana ristiriitoja on ilmennyt lähinnä ilmailusekä pelastushallinnon tehtävissä.

Eduskunnan oikeusasiamies on todennut (päätös 961, 27.3.1987), että siviilipalvelusmiehen omalle käsitykselle hänen vakaumuksensa joutumisesta ristiriitaan palvelustehtävien täyttämisen kanssa on perusteltua yleensä antaa merkitystä. Huomiota on lisäksi kiinnitettävä siihen, voidaanko esitettyjä näkökohtia pitää objektiivisesti arvostellen perusteltuina ja ymmärrettävinä. Tällöin joudutaan kiinnittämään

huomiota muun ohella siihen, millä tavalla ja missä laajuudessa sekä miten välittömästi ja olennaisesti siviilipalvelusmiehen palvelustehtävät liittyvät puolustusvoimien toimintaan.

Vakaumuksensuojan varmistamiseksi siviilipalvelusmiestä on kuultava ennen hänen määräämistään siviilipalveluslaitokseen suorittamaan työpalvelua.

18 §. *Syrjinnän kielto.* Säännöksen lähtökohtana ovat kansainväliset ihmisoikeussopimukset. Lisäksi voidaan viitata hallitusmuodon yhdenvertaisuusperiaatteeseen. Siviilipalvelusmiehen oikeuksiin ja velvollisuuksiin ei saa vaikuttaa esimerkiksi hänen kuulumisensa tiettyyn uskontokuntaan. Sen sijaan vakaumukselliset syyt on edellisen pykälän nojalla otettava huomioon esimerkiksi määrättäessä siviilipalvelusmies kirkon tehtäviin. Samoin äidinkieli on hallitusmuodon mukaan otettava huomioon palvelusta järjestettäessä.

Pykälässä mainittuja tietoja ei yleensä arkaluontoisina rekisteröitäisi siviilipalvelusmiesrekistereihin lukuunottamatta äidinkieltä. Vakaumuksen perusteita koskeva tieto saattaa kuitenkin tulla talletetuksi esimerkiksi osana hakemusta siviilipalvelusmiehen hakiessa palveluspaikan siirtoa vakaumuksellisilla perusteilla.

19 §. *Palvelustehtävien määrääminen ja valvonta.* Palveluspaikoissa siviilipalvelusmiehen palvelustehtävistä, valvonnasta ja kurinpidosta vastaavat henkilöt käyttävät julkista valtaa, joten he toimisivat näissä tehtävissään virkamiehen vastuulla. Kussakin laitoksessa tulisi olla siviilipalvelusasioihin perehtynyt ja niistä vastaava henkilö. Viime kädessä vastuu olisi palveluspaikan päälliköllä.

Siviilipalveluslaitokset eivät useinkaan ole järjestäneet perehdyttämistä palveluspaikkaan tai -tehtäviin, vaan siviilipalvelusmiesten aikaisemmin hankitun ammattitaidon on katsottu riittävän työhön perehtyneisyyteen. Siviilipalvelusmiesten sijoittaminen on lisäksi saatettu mieltää lähinnä työministeriön harjoittamaksi laitokselle edulliseksi työllistämistoiminnaksi. Valikoiva suhtautuminen siviilipalvelusmiehiin on vaikeuttanut palveluspaikkojen löytymistä ammattitaidottomille, joiden työpanos saattaisi olla hyödynnettävissä hyvällä perehdyttämisellä. Työpalvelun järjestäminen edellyttäisikin laitokselta perehdyttämistä sekä työpalvelun alussa että aikana. Siviilipalvelusaika olisi kokonaisuus, jossa koulutus ja työpalvelu nivoutuisivat toisiinsa.

20 §. *Siviilipalvelusmaiden ylläpito ja etuudet.* Siviilipalvelusmiehellä olisi vastineeksi palvelustehtävien suorittamisesta oikeus päivärahaan ja ilmaiseen täyteen ylläpitoon, mutta ei palkkaan tai palkkioon edes lisätehtävien suorittamisesta. Ylläpito sisältäisi majoituksen ja ruokailun tai korvauksen näistä, työmatkakustannusten korvauksen sekä matkoista majoituspaikasta palveluspaikkaan että varusmiesten komennusmatkoja vastaavista matkoista, työn edellyttämät erityisvaatteet tai -varusteet ja terveydenhuollon. Ylläpidon ja siviilipalvelusmiehen päivärahan maksaisi ja niistä vastaisi palveluspaikka, jonka hyväksi siviilipalvelusmiehen työpanos tulisi. Siviilipalvelusmiehillä olisi edelleen mahdollisuus käyttää eräitä puolustusvoimien vaatteita ja varusteita siten kuin siitä sovitaan työministeriön ja pääesikunnan kesken. Tarkoitus ei ole luopua puolustusvoimien varusteiden käytöstä. Luvattomasta poissaolosta seuraisi päivärahan ja mahdollisen ruokarahan sekä täydennyspalvelusvelvollisen osalta täydennyspalveluspalkan menetys.

Siviilipalvelusmiehen terveydenhuolto sisältäisi sekä terveyden- että sairaanhoidon. Siviilipalvelusmiehelle tehtäisiin palveluksen alkaessa vastaavan tasoinen terveystarkastus kuin varusmiehellekin. Lisäksi hänellä olisi aina tarvittaessa oikeus ensisijaisesti palveluspaikan hänelle osoittamaan lääkärin määräämään hoitoon. Terveydenhuoltoon sovellettaisiin vastaavasti terveydenhuollon järjestämisestä puolustusvoimissa annettua lakia (322/87) ja asetusta (371/87). Jos esimerkiksi siviilipalvelusmiehen palveluspaikka olisi muu kuin hänen kotikuntansa, palveluspaikka maksaisi sairaanhoitokustannukset sairaalassa tai terveyskeskuksessa keskimääräisten kustannusten mukaan, johon lisättäisiin näissä asiakkailta perittävät maksut.

Työministeriö maksaisi edelleen muun muassa matkat siviilipalvelukseen ja kotiutettaessa takaisin sekä työministeriön määrärahojensa puitteissa ja varusmiesten vastaavien matkojen lukumäärän huomioon ottaen vahvistamat siviilipalvelusmiehelle ilmaiset viikkovapaa- ja lomamatkat. Työministeriö korvaisi edelleen siviilipalveluskeskuksille siviilipalveluslain toimeenpanosta aiheutuvia kustannuksia.

Siviilipalvelussäännöksiin sisällytettäisiin mahdollisimman laajasti siviilipalvelusmiehiä koskevat säännökset, joten asevelvollisuuslainsäädäntöä ei enää sovellettaisi heihin, ellei toisin ole säädetty. Muussa lainsäädännössä on kuitenkin säädetty ja säädetään erilaisista etuuksista. Jotta tällaisia erityissäännöksiä voi-

taisiin jatkossa soveltaa siviilipalvelusmiehiin ilman tulkintaongelmia, on perusteltua sisällyttää pykälään asiasta yleinen säännös. Sopimuksia, joihin pykälässä viitataan, voisivat olla esimerkiksi virka- ja työehtosopimukset.

21 §. *Siviilipalvelusmiehen velvollisuudet.* Siviilipalvelukseen sisältyisi tottelemisvelvollisuus kuten asevelvollisuuslaissa säädettyyn palvelukseenkin. Siviilipalvelusmiehelle asetetut rajoitukset liittyisivät välittömästi palvelusvelvollisuuden täyttämiseen. Määräykset voisivat koskea esimerkiksi palvelustehtäviä, työaikaa ja järjestystä palveluspaikan majoitustiloissa. Säännös vastaa voimassa olevaa lakia. Tottelemisvelvollisuuden ulkopuolelle jäisi selkeästi esimerkiksi tilanne, jossa siviilipalvelusmies määrätään hoitamaan palveluspaikan työntekijän yksityisasioita tai jossa siviilipalvelusmies perustellusti ilmoittaa työtehtävän olevan vakaumuksensa vastaisen.

22 §. *Siviilipalvelusmiehen työ- ja vapaa-aika sekä työturvallisuus.* Siviilipalvelusmies noudattaisi laitoksen yleisen työajan puitteissa hänelle määrättyä työaikaa. Käytännössä hän noudattaisi samaa työaikaa kuin vastaavaa työtä tekevä palveluspaikan henkilöstö. Häneen ei kuitenkaan sovellettaisi virka- ja työehtosopimuksia.

Työturvallisuuslain soveltamisessa on otettava huomioon rajoitukset, jotka johtuvat työturvallisuuslain ja työterveyshuoltolain soveltamisesta työturvallisuuslain 2 §:ssä tarkoitettuun työhön annetun asetuksen (475/88) 2 ja 3 §:stä. Asetus koskee muun muassa siviilipalvelukseen määrätyn henkilön suorittamaa työtä. Alle 18-vuotiaan siviilipalvelusmiehen työhön sovellettaisiin myös nuoria työntekijöitä koskevia säännöksiä.

23 §. *Siviilipalvelusvelvollisuuden päättyminen ja siviilipalvelusmiehen kotiuttaminen.* Siviilipalvelusvelvollisen olisi aloitettava palveluksensa ennen sen vuoden loppua, jona hän on täyttänyt 30 vuotta. Tämän jälkeen häntä ei velvoitettaisi aloittamaan palvelustaan. Siviilipalvelusta suorittava olisi kotiutettava tämän vuoden viimeisenä päivänä, vaikka siviilipalvelusaikaa olisi vielä jäljellä, ellei hän kirjallisesti suostuisi jatkamaan palvelustaan. Vastaavasti velvollisuus suorittaa varusmiespalvelusta päättyy sen vuoden lopussa, jona asevelvollinen täyttää 30 vuotta. Säännöstä, jonka mukaan siviilipalvelusvelvollista ei enää velvoitettaisi palvelukseen hänen täytettyään 30 vuotta, ei uudessa laissa enää olisi. Vastaava muutos on tehty asevelvollisuuslakiin jo aikaisemmin. Täydennyspalvelusvelvollisen osalta raja olisi sen vuoden loppuun, jona palvelusvelvollinen on täyttänyt 50 vuotta eli aika, jonka asevelvollinen on reservissä.

Siviilipalvelumiehen kotiuttaminen olisi mahdollista vain pykälässä mainituilla perusteilla. Luettelo olisi tyhjentävä, eikä siviilipalvelusmiehen palvelusta voitaisi keskeyttää muilla syillä. Kotiuttamisperusteita olisivat palvelusvelvollisuuden suorittaminen ja päättyminen iän tai kansalaisuuden muutoksen vuoksi. Myös lykkäyksen myöntäminen palvelusaikana, vankeusrangaistuksen täytäntöönpano muusta kuin siviilipalvelusrikoksesta ja rikosilmoitus siviilipalvelusrikoksesta aiheuttaisivat kotiuttamisen, kuten nykyisinkin. Tärkeimpänä perusteena säilynee edelleen kotiuttaminen terveydentilan perusteella. Vuonna 1990 kesken siviilipalveluksen kotiutettiin 101 miestä ja täysin palvelleena 480.

5 luku. **Kurinpito**

24 §. *Kurinpitorangaistukset.* Siviilipalvelus poikkeaa työsuhteesta muun muassa siinä, että palveluspaikalla on velvollisuus huolehtia siviilipalvelusvelvollisuuden asianmukaisesta suorittamisesta. Toisin kuin työsuhteessa, äärimmäisenä seuraamuksena velvollisuuden rikkomisesta ei voida käyttää siviilipalvelussuhteen purkamista tai irtisanomista palveluspaikasta. Palvelusvelvollisuuden suorittamisen varmistamiseksi käytetään kurinpitojärjestelmää. Täydellistä siviilipalvelusvelvollisuuden laiminlyöntiä varten on rikosoikeudellisen rangaistusjärjestelmä.

Kurinpitorangaistuksen perustana olisi edelleen palvelusvelvollisuuden rikkominen. Toisin kuin varusmiesten kohdalla, siviilipalvelusmiesten kurinpitorangaistuksia ei voida perustaa rikoslain 45 luvun säännöksiin, vaan ne määrättäisiin työntekovelvollisuuden tai muiden palvelukseen liittyvien määräysten rikkomisesta. Valtion virkamieslain (755/86) 57 §:n mukaan virkamiehelle, joka toimii vastoin virkavelvollisuuksiaan tai laiminlyö niitä, voidaan määrätä kurinpitorangaistus. Samanlaista säännöstä ehdotetaan siviilipalvelusmiehille.

Siviilipalvelusmiehen kurinpitorangaistusten tulisi olla käytännössä toimeenpantavissa ja merkityksellisiä. Eräs nykyisistä rangaistuksista on ollut poistumiskielto, jota on voitu määrätä

vain harvassa palveluspaikassa. Siksi se poistettaisiin merkityksettömänä. Uudeksi kurinpitorangaistukseksi säädettäisiin päivärahan menetys. Tämä rangaistus määrättäisiin erillään luvattomasta poissaolosta automaattisesti seuraavasta päivärahan menetyksestä.

Päiväraha voitaisiin menettää enintään 30 päivältä, mikä on myös varusmiesten vastaavan rangaistuksen maksimi. Tämä vastaisi 1 päivänä kesäkuuta 1991 voimaan tullutta sotilaskurinpitolain muutosta (652/91), jota ennen yli 15 päivärahan menetyksen saattoi varusmiehelle määrätä vain tuomioistuin. Siviilipalveluksessakin on perusteltua, että palveluspaikka voi määrätä päivärahan menetyksen enimmäismäärään saakka, jotta rangaistus voisi korvata vankeusrangaistuksen törkeimpien palvelusrikkomusten seurauksena.

25 §. *Kurinpitorangaistuksen määrääminen.* Kurinpitomenettelyssä olisi taattava siviilipalvelusmiehen oikeusturva. Kurinpitorangaistusten ei tulisi olla liian ankaria eikä liian lieviä. Kurinpitokäytännön pitäisi olla yhtäläinen eri palveluspaikoissa. Siksi ehdotetaan lakiin kirjoitettavaksi yleinen periaate, että kurinpitorangaistuksen tulee olla oikeudenmukaisessa suhteessa palvelusrikkomukseen. Kurinpitorangaistuksen lajia ja suuruutta harkittaessa olisi otettava huomioon siviilipalvelukseen liittyvien seikkojen lisäksi myös yleiset rangaistuksen mittaamiseen rikoslain mukaan vaikuttavat lieventävät tai koventavat perusteet. Vähäisistä palvelusrikkomuksista ei kurinpitorangaistusta tarvitsisi määrätä. Niistä voitaisiin tarvittaessa antaa suullinen huomautus.

6 luku. Siviilipalvelusvelvollisuuden rikkominen

26 §. *Siviilipalvelusrikos.* Pykälä sisältää perussäännöksen siviilipalvelusrikoksesta. Säännöksen soveltamisen edellytyksenä on, että kyseessä on siviilipalvelusmies. Ellei palvelusvelvollista ole hyväksytty siviilipalvelusvelvolliseksi, hänen palvelusrikoksiaan käsitellään sotilasrikossäännösten mukaan.

Siviilipalvelusrikoksen tunnusmerkistöön kuuluisi 1 momentin mukaan kolme eri tekomuotoa. Rikokseen syyllistyisi ensinnäkin siviilipalvelusmies, joka jättää saapumatta siviilipalvelukseen. Saapumatta jääminen tarkoittaa sellaista laiminlyöntiä, jota voidaan pitää muuna kuin vähäisenä myöhästymisenä. Tarkkaa aikarajaa sille, miten suuri myöhästyminen johtaa rikossyytteeseen, ei ole tarpeen asettaa säädöstasolle. Harkintaan vaikuttavat myös ne syyt, joista määräajassa saapumatta jääminen johtuu. Poissaolon pituuden ohella säännöksen soveltamisessa olisi otettava huomioon se, miten suurta haittaa tai vahinkoa myöhästyminen on aiheuttanut siviilipalveluksen suorittamiselle. Kun syytteen nostaminen 3 momentin mukaan edellyttäisi työministeriön tai palveluspaikan rikosilmoitusta, epäolennaiset myöhästymistapaukset voidaan selvemmin hoitaa kurinpitorangaistuksilla ja ylipalvelulla.

Toinen siviilipalvelusrikoksen tekomuoto olisi palveluksen lopettaminen. Se tarkoittaisi palveluspaikasta poistumista tai esimerkiksi lomalta palaamatta jäämistä. Voimassa olevassa laissa käytetään tästä asiasta sekä siviilipalvelusmiesten että asevelvollisuuslain mukaista palvelusta suorittavien osalta sanoja poistuu tai karkaa. Palveluksen lopettamiselta vaaditaan sellaista olennaista palveluksesta poissaoloa, jota ei voida tulkita tilapäiseksi.

Siviilipalvelusvelvollinen voi ennen palveluksen alkua ilmoittaa, ettei hän suostu minkäänlaiseen siviilipalvelukseen. Tällöin ei ole tarpeen osoittaa hänelle palveluspaikkaa, koska hän ei ilmoituksensa mukaan saapuisi siihen. Työministeriö voisi tällaisesta kirjallisen kieltäytymisilmoituksen antajasta tehdä rikosilmoituksen ilman, että hänelle olisi sitä ennen määrätty jokin palveluspaikka. Rikosilmoituksen voisi tehdä myös siviilipalveluskeskus, jos palvelusvelvollinen olisi ennen ilmoitustaan määrätty keskuksen vastuulle.

Siviilipalvelusrikos edellyttää, että teko on tehty tahallaan. Siten esimerkiksi laillisen esteen takia palvelukseen saapumatta jääminen ei kuulu säännöksen soveltamisalaan.

Siviilipalvelusrikoksesta rankaiseminen voidaan järjestää eri tavoilla. Yksi mahdollisuus olisi soveltaa siviilipalvelusmieheen samaa menettelyä kuin asevelvollisuuslain mukaista palvelusta suorittavan poissaoloon. Jälkimmäinen tuomitaan luvattomasta poissaolosta tai karkaamisesta arestirangaistukseen tai lyhyeen vankeusrangaistukseen. Vankeusrangaistus voi olla myös ehdollinen. Vankeusrangaistuksen suorittaminen ei korvaa millään tavalla palvelusaikaa. Toistuva karkaaminen johtaa jatkuviin rangaistuksiin ilman, että palvelusvelvollisuus tulee millään tavalla suoritetuksi. Palve-

lusvelvollinen vapautetaan vasta hänen täytettyään 30 vuotta tai sitä ennen terveydellisin perustein.

Siviilipalveluksesta kieltäytyvien rankaisemisessa on omaksuttu toisenlainen järjestelmä. Siinä rangaistus voidaan tuomita vain kerran ja sen suorittamisen jälkeen siviilipalvelusvelvollisuus on päättynyt.

Molempiin rangaistusjärjestelmiin liittyy ongelmia. Moitteetonta siviilipalvelusvelvollisuuden rikkomisen rangaistusjärjestelmää tuskin voidaan luoda. Siksi keskeistä olisi saada siviilipalvelusjärjestelmä sellaiseksi, että siviilipalveluksesta kieltäytyjien määrä olisi äärimmäisen vähäinen.

Nykyisessä rangaistusjärjestelmässä on myönteistä se, että siviilipalvelusrikos saadaan käsitellyksi keskitetysti yhdellä kertaa. Kielteistä on, että säännökset ovat johtaneet kohtuuttoman pitkiin vankeusrangaistuksiin. Myös suoritetun rangaistuksen muista vankeusrangaistuksista poikkeava ominaisuus siviilipalvelusvelvollisuuden päättäjänä ja siitä johtuva poikkeaminen eräistä muihin rikoksiin sovelletuista säännöksistä aiheuttavat epäselvyyttä.

Siviilipalvelusrikoksesta ei olisi mahdollista tuomita vankeusrangaistusta ehdollisena eikä päästää siitä tuomittua rangaistusta suorittava rangaistuslaitoksesta ehdonalaiseen vapauteen. Nämä mahdollisuudet johtaisivat siihen, että siviilipalvelusvelvollisuuden välttämiseen olisi helppo kiertotie. Velvollisuuden rikkomisesta tulisi seurata tekoon nähden oikeasuhteinen seuraamus, joka ei houkuttelisi siviilipalveluksesta kieltäytymiseen, mutta ei myöskään olisi kohtuuttoman ankara.

Asevelvollisuuslain mukaisesta palveluksesta poissaoloa koskevien säännösten tapainen järjestelmä johtaisi monivuotiseen oikeudenkäynti- ja rangaistuskierteeseen, josta olisi suurta haittaa paitsi siviilipalveluksesta kieltäytyneille myös koko siviilipalvelusjärjestelmälle. Ehdotuksen mukaan rangaistusjärjestelmän rakenne pidettäisiin entisellään ja rangaistusaika olisi edelleen puolet jäljellä olevasta palvelusajasta.

Muulla kuin 1 momentissa mainituilla tavoilla tehty palvelusvelvollisuuden rikkominen johtaisi kurinpitoseuraamukseen. Jos kuitenkaan kurinpitorangaistukset eivät tehoaisi, vaan siviilipalvelusmies edelleen olennaisesti rikkoisi palvelusvelvollisuuttaan, hän syyllistyisi siviilipalvelusrikokseen. Tämä tekotapa vastaa lähinnä voimassa olevan lain mukaista siviilipalvelusmiehen kuuliaisuusrikosta.

Syytteen nostaminen siviilipalvelusrikoksesta edellyttää, että siviilipalveluksen järjestämisestä vastaava viranomainen on tehnyt asiasta rikosilmoituksen. Rikosilmoituksen tekeminen kuuluisi 35 §:n mukaan joko työministeriölle tai palveluspaikalle. Rikosilmoitus tehtäisiin joko siviilipalvelusmiehen kotipaikan tai palveluspaikan poliisille. Ennen rikosilmoituksen tekemistä poliisi ei saisi ryhtyä tutkimaan rikosta eikä virallinen syyttäjä nostaa syytettä siitä. Rikosilmoituksen vaatiminen johtuu siitä, että siviilipalvelusviranomaisten harkintaan olisi jätettävä, milloin siviilipalveluksen suorittaminen ei onnistu.

Rikoslain 2 luvun 2 §:n 1 momentin mukaan vankeusrangaistuksen vähimmäisaika on 14 päivää. Jos siviilipalvelusmies, jolla on palvelusaikaa jäljellä vähemmän kuin 28 päivää, lopettaisi palveluksensa, hänet olisi tuomittava 14 päivää lyhyempään rangaistukseen. Siksi ehdotetaan, että tällaisessa tapauksessa voidaan mainittu rikoslain säännös sivuuttaa ja tuomita 14 päivää lyhyempi vankeusrangaistus. Siviilipalvelusrikoksesta tuomittava rangaistus vastaisi 1 päivänä maaliskuuta 1991 voimaan tullutta väliaikaislain muutosta.

27 §. *Eräiden rikosoikeudellisten määräysten soveltaminen.* Siviilipalvelusrikosta koskisivat laissa säädetyin poikkeuksin yleiset rikosoikeudelliset säännökset. Tärkeimmät poikkeukset sisältyvät ehdotettuun 28 §:ään.

28 §. *Siviilipalvelusrikosta koskevat poikkeussäännökset.* Siviilipalvelusrikoksesta tuomittua rangaistusta ei voitaisi määrätä ehdolliseksi, koska sen suorittamisesta seuraa siviilipalvelusvelvollisuuden päättyminen. Tällöin ei riitä vain se, että henkilö pidättäytyy tiettyinä aikoina muista rikoksista. Ehdollinen rangaistus ei rajoita muulla tavoin toimintaa siinä määrin, että se olisi riittävä seuraamus kansalaisvelvollisuuden rikkomisesta.

Siviilipalvelusrikoksesta tuomittua ei myöskään voitaisi päästää ehdonalaiseen vapauteen samojen sääntöjen mukaan kuin muista rikoksista tuomittuja, koska tosiasiallinen rangaistusaika jäisi liian lyhyeksi siviilipalvelusaikaan verrattuna. Toisaalta lakiin ehdotetaan laajaa mahdollisuutta ehdonalaiseen vapautumiseen sillä ehdolla, että tuomittu olisi valmis suorittamaan loppuun hänelle osoitetussa palveluspaikassa asianmukaisesti siviilipalvelusvelvollisuutensa. Tämä mahdollisuus olisi käytettävissä missä vankeusrangaistuksen suorituksen vaiheessa tahansa.

Koska siviilipalvelusrikoksesta tuomittuun rangaistukseen liittyy erityispiirteitä, sitä ei voitaisi yhdistää muusta rikoksesta tuomittuun rangaistukseen. Rangaistusta ei myöskään täytäntöönpanovaiheessa saisi laskea yhteen muun rangaistuksen kanssa. Tämän takia on tarpeen säätää, että yhtäaikaa täytäntöönpanossa siviilipalvelusrikoksesta tuomitun rangaistuksen kanssa oleva muu rangaistus pantaisiin täytäntöön ensin.

Voimassa olevassa laissa olevat säännökset siitä, että siviilipalvelusrikoksesta tuomittua rangaistusta ei merkitä rikosrekisteriin eikä oteta huomioon myöhemmin rangaistuksen koventamisperusteena, ehdotetaan säilytettäväksi.

29 §. *Ehdonalainen vapaus.* Vaikka siviilipalvelusrikoksesta on annettu tuomio, tuomitun tulisi voida halutessaan siirtyä suorittamaan siviilipalvelusvelvollisuuttaan. Keinona tähän olisi se, että rangaistusta suorittava päästettäisiin rangaistuslaitoksesta ehdonalaiseen vapauteen palveluspaikkaan. Voimassa olevassa laissa vaaditaan vähintään kolmen kuukauden vankeuden suorittaminen ennen kuin siviilipalvelukseen siirtyminen on mahdollista. Tämä vaatimus ehdotetaan poistettavaksi. Ehdonalaiseen vapauteen liittyvä koeaika kestäisi jäljellä olevan palvelusajan. Koska siviilipalvelusmies olisi palveluspaikan valvonnassa, ei erityistä ehdonalaiseen vapauteen kuuluvaa valvontaa olisi yleensä tarpeen määrätä.

30 §. *Ehdonalaisen vapauden menettäminen.* Jos ehdonalaisessa vapaudessa siviilipalvelusta suorittava syyllistyisi siviilipalvelusrikokseen, häntä ei tuomittaisi uudelleen rangaistukseen, vaan hänen ehdonalainen vapautensa julistettaisiin menetetyksi ja hän joutuisi uudelleen rangaistuslaitokseen suorittamaan jäljellä olevan rangaistuksen. Vaikka seuraamuksena olisi ehdonalaisen vapauden menetys, rikkomuksen tutkinnassa ja oikeuskäsittelyssä noudatettaisiin samaa menettelyä kuin siviilipalvelusrikoksesta ensi kerran. Näin ollen poliisitutkinta edellyttäisi työministeriön tai palveluspaikan rikosilmoitusta. Tuomioistuimessa syytettä ajaisi virallinen syyttäjä.

Ehdonalaisen vapauden menetyksen yhteydessä joudutaan selvittämään, miten paljon siviilipalvelusta on suoritettu joko vankeusrangaistuksena tai siviilipalveluksena. Tuomioistuimelle olisi esitettävä tätä koskeva selvitys. Vankeusaika ja siviilipalvelusaika muunnetaan yhteismitallisiksi siten, että yksi vankeuspäivä vastaa kahta siviilipalveluspäivää. Tuomioistuimen olisi julistettaessaan ehdonalaisen vapauden menetetyksi todettava, kuinka paljon rangaistusta on vielä suoritettava.

31 §. *Vankeus- ja siviilipalvelusajan suhde.* Jos siviilipalvelusrikoksesta tuomittu siirtyy ehdonalaiseen vapauteen, suoritettu rangaistus otettaisiin huomioon jäljellä olevaa palvelusaikaa laskettaessa. Kun rangaistus olisi puolet palvelusajasta, ehdotetaan, että rangaistuslaitoksessa suoritettu päivä vastaisi kahta siviilipalveluspäivää.

32 §. *Vankeusrangaistuksen raukeaminen.* Vankeusrangaistus raukeaa, jollei sitä ole pantu täytäntöön tietyssä ajassa tuomiosta. Siviilipalvelusrikoksesta tuomittu vankeusrangaistus raukeaisi viidessa vuodessa lainvoimaisen tuomion antamispäivästä tai täytäntöönpanon keskeytymisestä. Sama määräaika on rikoslaissa säädetty enintään yhden vuoden pituiselle vankeusrangaistukselle.

Vankeusrangaistus raukeaa myös, jos ehdonalaiseen vapauteen päästetty on suorittanut asianmukaisesti loppuun palvelusvelvollisuutensa siviilipalveluksessa, tai jos hänet on vapautettu palveluksesta rauhan aikana tai kokonaan terveydellisillä perusteilla.

33 §. *Siviilipalveluvelvollisuuden päättyminen vankeusrangaistuksen johdosta.* Pykälässä todetaan se siviilipalvelusrikoksen muista rikoksista erottava ominaisuus, että tuomitun vankeusrangaistuksen suorittaminen päättäisi siviilipalvelusvelvollisuuden. Sama vaikutus olisi edellisen pykälän mukaisella vankeusrangaistuksen raukeamisella.

Ehdotettua pykälää vastaavat säännökset ovat voimassa olevassa laissa lukuunottamatta palveluksesta vapauttamista. Väliaikaislain aikana epätietoisuutta on aiheuttanut tilanne, jossa ehdonalaisessa vapaudessa oleva on tänä aikana vapautettu palveluksesta terveydellisillä perusteilla.

34 §. *Oikeudenkäynti.* Siviilipalvelusrikosta koskevassa oikeuskäsittelyssä noudatettaisiin tavanomaista rikosasioiden käsittelymenettelyä. Rikosilmoituksen tekemisen jälkeen poliisi suorittaisi esitutkinnan. Esitutkintaan kuuluisi myös siviilipalvelusmiehen jäljellä olevan palvelusajan selvittäminen, koska sillä on keskeinen merkitys rangaistusta määrättäessä. Sen jälkeen asia siirtyisi viralliselle syyttäjälle, joka tekisi asiasta syyteharkinnan.

Yleensä rikosasioissa rikoksen tekopaikka määrää sen tuomioistuimen, joka on toimivaltainen käsittelemään rikosta koskevan syytteen.

Tulkinnanvaraisuuksien vähentämiseksi siviilipalvelusrikoksen käsittelyyn olisivat kuitenkin vaihtoehtoisina tuomioistuimina joko siviilipalvelusmiehen kotipaikan tai palveluspaikan yleinen alioikeus.

35 §. *Rikosilmoituksen tekeminen.* Virallisella syyttäjällä ei olisi 26 §:n 3 momentin mukaan oikeutta nostaa syytettä siviilipalvelusrikoksesta, ellei siitä olisi tehty rikosilmoitusta. Rikosilmoitus olisi siten ehdoton oikeudenkäyntiedellytys, jota ilman syyte jätettäisiin tuomioistuimessa tutkimatta. Siksi on tarpeen säätää, mikä viranomainen on oikeutettu tekemään rikosilmoituksen. Kun palveluspaikan on valvottava siviilipalveluksen asianmukaista suorittamista, rikosilmoituksen tekeminen kuuluisi luontevasti sen tehtäviin. Joissakin tapauksissa voisi esimerkiksi yhtenäisen soveltamiskäytännön varmistamiseksi olla tarpeen, että rikosilmoituksen tekisi työministeriö. Rikosilmoitus tehtäisiin sen paikkakunnan poliisille, jonka alioikeus on toimivaltainen käsittelemään syyteasian.

36 §. *Uusi palveluspaikkamääräys.* Jos siviilipalvelusvelvollista, jota vastaan on tehty rikosilmoitus siviilipalvelusrikoksesta, ei tuomita vankeusrangaistukseen, siviilipalvelusvelvollisuus ei päättyisi rangaistuksen suorittamisella. Tämän vuoksi työministeriön ja sen määräyksestä siviilipalveluskeskuksen olisi huolehdittava uudelleen palvelukseen määräämisestä. Asetuksella on tarkoitus säätää tuomioistuimen ja virallisen syyttäjän velvollisuudesta antaa tieto päätöksestään asiassa työministeriölle.

7 luku. Täydennyspalvelus varusmiespalveluksen suorittaneelle

37 §. *Täydennyspalvelusvelvollisuus.* Kertausharjoituksia korvaavan palveluksen tavoitteita ja tarpeellisuutta on kritisoitu väliaikaislain aikana. Useat korvaavaan palvelukseen määrätyt ovat pitäneet sitä lähinnä rangaistuksena kertausharjoituksiin osallistumattomuudesta. Täydennyspalvelusta ei ole kuitenkaan nähtävä erillisenä muusta siviilipalveluksesta, vaan sen tavoite ja sisältö ovat samat toteutettuna lyhyempänä aikana. Palveluksen järjestäminen on perusteltua, koska varusmiespalveluksen ja siviilipalveluksen tavoitteet ja sisältö poikkeavat toisistaan, eikä palvelusten suorittaneilla ole katsottava olevan suoritetusta palveluksesta samoja valmiuksia. Palvelusta on järjestetty väliaikaislain aikana noin 14 vuorokauden pituisina tilaisuuksina vuosittain noin 100—200 miehelle. Lain mukaan enimmäispalvelusaika on 75 päivää.

Siviilipalvelukseen hakeutumisella on ilmeisesti toisinaan pyritty saamaan tosiasiallista lykkäystä kertausharjoituksista, koska todennäköisyys saada määräys kertausharjoituksia korvaavaan palvelukseen on ollut melko pieni. Reservin kertausharjoituksiin määrätty on saattanut hakeutua siviilipalvelukseen vasta saatuaan sotilaspiirin esikunnalta lykkäyshakemukseensa kielteisen päätöksen. Tällöin on vaikuttanut siltä, että siviilipalvelukseen hakeuduttaisiin muilla kuin laissa edellytetyillä vakaumuksellisilla syillä. Tämän rajoittamiseksi lakiin ehdotetaan säännöstä, jonka mukaan palvelusta järjestettäisiin puolentoista vuoden määräajassa kaikille, jotka ovat tehneet hakemuksen siviilipalvelukseen kertausharjoituksissa tai saatuaan niihin määräyksen. Muulloin hakemuksensa tehneille täydennyspalvelusta järjestettäisiin työministeriön harkitsemassa laajuudessa. Voimassa olevan lain mukaan siviilipalvelusmies on määrättävä palvelukseen kertausharjoitusten asemesta.

38 §. *Täydennyspalvelusaika.* Enimmäistäydennyspalvelusaika, joka voitaisiin tarvittaessa suorittaa useampana kuin yhtenä palvelustilaisuutena, vastaisi puolustusvoimissa miehistölle järjestettävien kertausharjoitusten aikaa. Käytännössä palvelustilaisuudet säilynevät yleensä korkeintaan parin viikon pituisina, mikä on osoittautunut sopivaksi pituudeksi tilaisuuksien sisältö huomioon ottaen.

39 §. *Täydennyspalveluksen järjestäminen.* Täydennyspalvelus koostuisi koulutuksesta, joka sisältäisi vastaavia aiheita kuin siviilipalvelusmiesten koulutus, ja käytännön työharjoittelusta, johon lyhyellä koulutuksella annettaisiin valmiudet. Väliaikaislain aikana kertausharjoituksia korvaavaa palvelusta on järjestetty ympäristönsuojeluun ja pelastustoimintaan liittyen. Koulutukselta ja siihen liittyvältä työharjoittelulta edellytettäisiin hyötyä yhteiskunnalle ja mielekkyyttä palvelusvelvolliselle itselleen. Vakaumukselliset seikat tulisi ottaa huomioon kuten muussa siviilipalveluksessakin.

40 §. *Täydennyspalveluksen lykkäys.* Täydennyspalveluksesta olisi mahdollista saada lykkäystä samoilla perusteilla kuin reservin kertausharjoituksista. Hakemukset käsittelisi kuitenkin siviilipalveluskeskus sotilaspiirin esikunnan sijasta.

41 §. *Lomat.* Koska täydennyspalvelusta järjestettäisiin lyhyinä jaksoina ja palveluksen alkamista koskevat määräykset toimitettaisiin asianomaisten tiedoksi hyvissä ajoin, oikeutta tiettyyn määrään lomia ei ole katsottava tarpeelliseksi. Palveluspaikka voisi myöntää loman tarvittaessa kuten nykyisinkin.

42 §. *Täydennyspalveluspalkka.* Täydennyspalveluspalkka olisi sidoksissa kertausharjoitusten ajalta maksettavaan reserviläispalkkaan. Täydennyspalvelusvelvollisuuden suorittamiseen ei vaikuta palvelusvelvollisen aikaisemmin saama sotilasarvo, joten palkka maksettaisiin kaikille miehistön reserviläispalkan mukaan.

43 §. *Täydennyspalvelusrikkomus.* Myös täydennyspalvelusvelvollisuuden suorittamisessa tehdyistä rikkomuksista tulisi olla käytettävissä riittävät seuraamukset. Näiden seuraamusten suurin merkitys olisi pelkällä olemassaolollaan varmistaa, että palvelusvelvollisuus suoritetaan asianmukaisesti. Velvollisuudesta kokonaan kieltäytyviä ei kuitenkaan tuomittaisi vankeuteen, vaan seuraamukseksi riittäisi sakkorangaistus. Tuomittu sakkorangaistus ei vaikuttaisi jäljellä olevaan palvelusaikaan. Täydennyspalvelusvelvolliselle voitaisiin määrätä palvelusrikkomuksesta kurinpitorangaistus.

44 §. *Muut säännökset.* Täydennyspalvelukseen sovellettaisiin yleensä samoja säännöksiä kuin siviilipalvelukseen. Säännöksen kolmas momentti vastaa asevelvollisuuslainsäädäntöä. Miehistöön kuuluva asevelvollinen kuuluu reserviin sen vuoden loppuun, jona hän on täyttänyt 50 vuotta.

8 luku. **Rekisterit ja tietosuoja**

45 §. *Työministeriön siviilipalvelusmiesrekisteri.* Työministeriön tehtävä siviilipalvelusvelvollisten valvojana ja palvelusvelvollisuuden toimeenpanijana edellyttää pykälässä lueteltujen tietojen ja asiakirjojen keräämistä ja tallettamista 2 momentin osalta automaattisen tietojenkäsittelyn avulla ylläpidetylle rekisterille ja 3 momentin osalta manuaalisena rekisterinä.

46 §. *Siviilipalvelusmiesrekisterin tietojen kokoaminen ja säilyttäminen.* Rekisterin tietolähteistä säädettäisiin 46, 47 ja 49 §:ssä. Siviilipalvelusmiesrekisterin ensisijainen tietolähde olisi palvelusvelvollinen itse. Sen lisäksi sotilaspiirin esikunta toimittaisi työministeriölle tiedot kutsuntojen yhteydessä tai muutoin hänelle määrätystä palveluskelpoisuudesta sekä ajasta, jonka palvelusvelvollinen on suorittanut varusmiespalvelusta.

Palvelusvelvollista koskevat tiedot poistettaisiin rekisteristä hänen täytettyään 50 vuotta. Henkilökortti ja lääkärintarkastuskortti siirrettäisiin sotilaspiiriin, koska palvelusvelvolliset kuuluisivat edelleen nostoväkeen 60-vuotiaaksi saakka. Henkilökortti, johon merkittäisiin palvelusvelvollisuuden suorittamiseen liittyvät tiedot, ja lääkärintarkastuskortti arkistoitaisiin varusmiesten kantakortin tavoin sota-arkistoon.

Rekisteriin ja sen sisältämiin tietoihin sovellettaisiin muutoin asiakirjajulkisuus-, henkilörekisteri- ja arkistolainsäädäntöä. Tietojen luovuttamisesta olisi säädetty tyhjentävästi 51 §:ssä.

Koska siviilipalvelus koskisi vain rauhan aikaa, työministeriön rekisterinpito ei aiheuttaisi muutosta sotilaspiirien esikuntien rekisterinpitoon.

47 §. *Siviilipalvelusmiehen henkilökortti ja lääkärintarkastuskortti.* Työministeriö toimittaisi palveluspaikalle lähinnä henkilökorttiin merkittävät, sen palvelukseen määrättyä siviilipalvelusvelvollista koskevat henkilö- ja palveluskelpoisuustiedot. Palveluspaikkojen tulisi huolehtia siviilipalvelusmiestä ja hänen palvelustaan koskevien tietojen merkitsemisestä ja ajan tasalla pitämisestä sekä asiakirjojen toimittamisesta ministeriöön kotiuttamisen jälkeen. Ministeriössä tarkistettaisiin palvelusaikalaskelman oikeellisuus.

48 §. *Palveluspaikan siviilipalvelusmiesrekisteri.* Palveluspaikka keräisi työministeriöltä saamiensa tietojen lisäksi siviilipalvelusmieheltä itseltään palveluksen järjestämiseksi ja suorittamiseksi tarpeellisia tietoja. Siviilipalveluskeskuksessa ne voisivat liittyä kiinteästi työpalvelun järjestämiseen, esimerkiksi siviilipalvelusmiehen koulutukseen ja työkokemukseen. Palveluspaikan siirtoa ja lykkäystä koskeviin hakemuksiin voisi sisältyä palvelusvelvollisen henkilökohtaisia oloja koskevia tietoja. Tietoja voisi kerääntyä palveluksen aikana myös esimerkiksi siviilipalvelusmiehen terveydentilasta sekä palveluspaikan tekemistä rikosilmoituksista.

Muita asiakirjoja kuin henkilö- ja lääkärintarkastuskorttia säilytettäisiin palveluspaikassa 10 vuotta kotiuttamisen jälkeen. Tällöin esimerkiksi saamisia koskevat vaatimukset yleensä ovat vanhentuneita. Asiakirjat voitaisiin

määräajan jälkeen hävittää. Poikkeuksena olisivat palvelusaikana kertyneet lääkärintodistukset. Ne tulisi antaa siviilipalvelusmiehelle tai hävittää hänen kotiuduttuaan lukuunottamatta kotiuttamisen perusteena ollutta lääkärintodistusta, joka toimitettaisiin työministeröön palveluskelpoisuuden tarkistamista varten.

49 §. *Oikeus tietojen saantiin.* Siviilipalvelusvelvollisen valvontaa varten työministeriöllä tulisi olla vastaava tiedonsaantioikeus väestörekisterikeskukselta kuin sotilasviranomaisillakin. Tällä turvattaisiin työministeriön ja myös siviilipalveluskeskusten tietojen oikeellisuus esimerkiksi palveluksen alkamista koskevan määräyksen toimittamiseksi. Osoitetietoja tulisi voida pyynnöstä saada yksittäistapauksissa myös muilta viranomaisilta, kuten poliisilta.

Tietojen saaminen lääkäriltä on tarpeen palveluspaikan harkitessa siviilipalvelusmiehen palvelushelpotuksia kuten sairaslomaa tai kotiuttamista terveydentilan perusteella ja työministeriön käsitellessä siviilipalveluksen suorittamisesta vapauttamista terveydellisillä perusteilla. Tiedonsaantioikeus olisi rajoitettu palveluskelpoisuuteen vaikuttaviin seikoihin ja koskisi lääkäriä, joka on tutkinut miehen palveluskelpoisuutta.

Koska siviilipalvelusrikoksesta mahdollisesti seuraavalla vankeusrangaistuksella ja sen täytäntöönpanolla on olennaista merkitystä siviilipalvelusvelvollisuuden päättymiselle, työministeriön tulisi saada näistä poliisi- ja vankilaviranomaisilta palvelusvelvollisuuteen vaikuttavat tiedot.

50 §. *Asiakirjojen julkisuus.* Siviilipalvelusvelvollista koskevien henkilötietojen julkisuus ja luovuttaminen olisi rajoitettua. Henkilötietojen julkisuutta rajoitettaisiin, koska tieto siviilipalvelusvelvollisuudesta on henkilörekisterilaissa (471/87) tarkoitetulla tavalla arkaluonteinen liittyessään kiinteästi henkilön vakaumukseen. Tieto voi kuvata tai sitä voidaan käyttää kuvaamaan henkilön poliittista, uskonnollista tai yhteiskunnallista vakaumusta, mikä on omiaan erityisesti vaarantamaan hänen yksityisyyden suojaansa. Tietojen käsittelyssä onkin korostettava luottamuksellisuutta, johon liittyy tietoja käsittelevien henkilöiden määrän rajaaminen mahdollisimman pieneksi.

Tietosuojaan liittyvät säännökset ja korostettu luottamuksellisuus velvottaisivat myös rekisterinpitäjinä toimivia yksityisoikeudellisia palveluspaikkoja, joihin sovellettaisiin lisäksi henkilörekisterilainsäädäntöä. Rekisterinpitäjän olisi henkilötietoja kerätessään, tallettaessaan, käyttäessään ja luovuttaessaan noudatettava huolellisuutta ja hyvää rekisteritapaa sekä toimittava muutoinkin niin, ettei rekisteröidyn yksityisyyden suojaa tai hänen etujaan tai oikeuksiaan perusteettomasti loukata ja valtion turvallisuutta vaaranneta.

51 §. *Tietojen luovuttaminen.* Tarkoitus on, että luvussa tarkoitettujen henkilötietojen luovuttamisesta olisi säännelty pykälässä tyhjentävästi, joten niiden luovuttamiseen ei sovellettaisi yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain (83/51) säännöksiä. Muilta osin lakia sovellettaisiin, ja asianosaisjulkisuuden osalta se olisi laajennettu myös yksityisoikeudellisiin palveluspaikkoihin.

Lähtökohtana henkilötietojen luovuttamiselle ulkopuolisille olisi palvelusvelvollisen suostumus, sillä hänen tulisi tietää itseään koskevien tietojen käytöstä ja luovuttamisesta. Tarkoitus ei ole estää muiden viranomaisten erityislakiin perustuvaa tiedonsaantioikeutta, joten tällaisissa tapauksissa yksityisyyden suojan intressi väistyisi. Tällaisissa säännöksissä tietojen saanti on yleensä rajoitettu kyseisen viranomaisen tehtävän suorittamiseksi tarpeellisiin tietoihin.

Sotilasviranomaisilla olisi luonnollisesti vastaava tarve tietojen saamiselle palveluksen järjestämiseksi asevelvollisuuslain mukaiseen palvelukseen siirtyvästä kuin työministeriölläkin uudesta siviilipalvelusvelvollisesta. Lisäksi palvelusvelvollisten kuuluminen nostoväkeen 50—60-vuotiaana ja tarvittaessa toimenpiteet poikkeusolojen varalta edellyttäisivät tietojen saamista.

Edellä esitetyn lisäksi työministeriö voisi erityisestä syystä hakemuksesta antaa luvan henkilötietojen luovuttamiseen esimerkiksi tilastointia tai tutkimusta varten edellytyksellä, että luovutuksensaajalla on henkilörekisterilain mukainen oikeus tallettaa tiedot eikä luovutus vaaranna palvelusvelvollisen yksityisyyden suojaa, etuja tai oikeuksia taikka valtion turvallisuutta. Selkeyden vuoksi tietoa asiakirjajulkisuuslainsäädännön mukaisesti salaisesta asiakirjasta ei siis voitaisi luovuttaa yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 20 §:n 2 momentin nojalla sen ministeriön luvalla, jonka alainen luovutuspyynnön saanut viranomainen on.

9 luku. **Muutoksenhaku**

52 §. *Muutoksenhaku työpalvelua koskevaan siviilipalveluskeskuksen päätökseen.* Palveluspaikkaa koskeva määräys on nykyään tulkittu virkakäskyksi, johon ei voida hakea muutosta valittamalla. Määräys on voitu ottaa uudelleen käsiteltäväksi ainoastaan pyydettäessä palveluspaikan siirtoa. Esityksen mukaan siviilipalveluskeskus tekisi päätöksen määrätessään siviilipalvelusmiehelle työpalvelua varten palveluspaikan tai ratkaistaessaan sitä koskevan siirtohakemuksen. Päätökseen voitaisiin hakea muutosta toimintaa valvovalta työministeriöltä. Valituksesta huolimatta siviilipalvelusmiehen olisi edelleen palveltava hänelle määrätyssä palveluspaikassa, jotta palvelus jatkuisi yhtäjaksoisesti.

53 §. *Muutoksenhaku lykkäystä koskevaan siviilipalveluskeskuksen päätökseen.* Asevelvollisuuslain mukaan sotilaspiirin päällikön lykkäystä koskevaan päätökseen voidaan hakea muutosta 30 päivässä kutsunta-asiain keskuslautakunnalta. Tämä koskee tällä hetkellä myös siviilipalvelusvelvollisia. Esityksen mukaan heidän palveluksensa alkamisajankohdan määräämistä koskevat asiat käsiteltäisiin kaikilta osin siviilipalveluskeskuksissa. Muutoksenhaku tapahtuisi työministeriöön, joka muutoinkin huolehtisi siviilipalveluksen toimeenpanon valvonnasta ja keskusten menettelyjen yhdenmukaisuudesta. Jotta muutoksenhaulla ei pyrittäisi välttämään palvelusvelvollisuuden suorittamista, hakijan olisi ennen lykkäyshakemuksen ratkaisemista aloitettava palveluksensa hänelle määrättynä ajankohtana. Jos työministeriö hyväksyisi hakemuksen, siviilipalvelusmies kotiutettaisiin.

54 §. *Muutoksenhaku kurinpitorangaistukseen.* Palveluspaikan määräämästä kurinpitorangaistuksesta olisi mahdollisuus hakea muutosta lääninoikeudelta. Toisin kuin muiden palveluspaikan päätösten osalta, muutoksenhakuelin ei olisi työministeriö, vaan oikeussuojan takaamiseksi tuomioistuin, jotta muutoksenhakujärjestelmä ei olisi hallinnon sisäinen. Tarkoitus on, että palveluspaikka toimittaisi valituskirjelmän ja lausuntonsa enintään muutaman päivän kuluessa lääninoikeuteen. Valituksen käsittelyn kiireellisyydellä tarkoitettaisiin tässä yhteydessä sitä, että tavoitteena olisi päätöksen antaminen alle kuukauden kuluessa. Tämän mukaan päätöksen tulisi normaalisti olla annettavissa kahden viikon kuluessa.

Muutoksenhaku lääninoikeuteen estäisi kurinpitorangaistuksen täytäntöönpanon, jollei täytäntöönpano olisi tarpeen jäljellä olevan palvelusajan lyhyyden vuoksi.

55 §. *Muutoksenhaku tietojen luovuttamista koskevaan päätökseen.* Palveluspaikan evättyä tietojen luovutusta koskevan pyynnön muutoksenhakemus tehtäisiin valittamalla työministeriöön. Asiakirjajulkisuuslain mukainen muutoksenhaku ei olisi mahdollinen. Muutoin hakemus voisi olla käsiteltävänä kahdessa viranomaisessa. Työministeriön päätöksestä voitaisiin hakea muutosta valittamalla korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

56 §. *Valituskielto.* Säännöksessä mainittuihin työministeriön siviilipalvelusmiehen työpalvelua koskeviin päätöksiin ei voitaisi hakea muutosta valittamalla, koska päätöksillä ei ole yleisesti katsottava olevan sellaista yleistä merkitystä, että muutoksenhakumahdollisuus korkeimpaan hallinto-oikeuteen olisi perusteltu. Tarkoituksena on, että palvelusvelvollisten toivomukset otettaisiin jo etukäteen huomioon.

Asevelvollisuuslain mukaan kutsunta-asiain keskuslautakunnankin lykkäystä koskevat päätökset ovat lopullisia eikä päätöksestä, joka koskee palveluskelpoisuutta, voida valittaa. Valitusmahdollisuus olisi sen sijaan esimerkiksi työministeriön 11 §:n nojalla hylättyä ulkomaan kansalaisuuden perusteella tehdyn vapauttamishakemuksen. Ylimääräiset muutoksenhakukeinot olisivat käytettävissä muutoinkin.

57 §. *Muutoksenhausta hallintoasioissa annetun lain soveltamiseen.* Muutoksenhakuun sovellettaisiin muutoin sen lisäksi, mitä 52—56 §:ssä on säädetty, muutoksenhausta hallintoasioissa annettua lakia (154/50) esimerkiksi valitusosoituksen liittämisessä päätökseen ja valituksen tekemisessä. Päätökset annettaisiin siviilipalvelusvelvollisen tiedoksi saantitodistusmenettelyllä tai muutoin todisteellisesti tiedoksiannosta hallintoasioissa annetun lain (232/66) edellyttämällä tavalla. Tiedoksiannon tavoista on tarkoitus antaa 64 §:n 2 momentissa tarkoitettuja määräyksiä.

Poikkeuksia lain yleissäännöksistä olisivat lyhyt valitusaika kurinpitorangaistuksesta ja työpalvelua koskevasta päätöksestä sekä se, ettei lykkäyspäätöstä koskeva valitus siirtäisi palveluksen alkamista eikä valitus työpalvelua koskevasta päätöksestä sen täytäntöönpanoa. Poikkeukset samoin kuin valitusten käsittelyn

kiireellisyys ovat tarpeen palveluksen tarkoituksenmukaiseksi ja joustavaksi järjestämiseksi.

10 luku. Erityisiä säännöksiä

58 §. *Siirtyminen asevelvollisuuslain mukaiseen palvelukseen.* Siviilipalvelusvelvollinen voisi hakea takaisin suorittamaan asevelvollisuuslain mukaista palvelusta, jollei hän olisi jo aloittanut siviilipalvelustaan. Tämän pitäisi taata riittävä pohdinta vakaumuksen suhteen. Siviilipalveluksen suorittamisen esteeksi ei juurikaan voida katsoa löytyvän vastaavia vakavia omantunnonsyitä kuin on laita aseellisen tai aseettoman palveluksen kohdalla. Hakemus tulisikin jättää tutkimatta, jos siviilipalvelus olisi jo aloitettu. Sen sijaan siviilipalvelukseen voitaisiin pääsääntöisesti hakeutua missä asevelvollisuuden vaiheessa tahansa kutsuntojen jälkeen.

59 §. *Siirtyminen siviilipalvelukseen.* Pääsääntöisesti asevelvollisuutta suorittava olisi välittömästi kotiutettava odottamaan siviilipalveluksen alkamista. Halutessaan hän voisi kuitenkin jatkaa palvelusta joko aseellisena tai aseettomana.

60 §. *Palvelusaika siirryttäessä varusmiespalveluksesta siviilipalvelukseen.* Varusmiespalveluksen suorittaminen otettaisiin huomioon siviilipalvelusaikaa laskettaessa. Aseellinen palvelus otettaisiin huomioon suhteessa 240: 395/360 ja aseeton palvelus 330: 395/360. Vajaa päivä pyöristettäisiin kokonaiseksi.

61 §. *Ylipalvelu luvattomasta poissaolosta.* Säännös vastaa asevelvollisuuslainsäädäntöä. Koska siviilipalvelusmiehiä ei valvottaisi vapaa- ja lepoaikana, täydet poissaolovuorokaudet tarkoittaisivat kuitenkin vain poissaoloa siviilipalvelusmiehelle määrätystä työpäivästä.

62 §. *Poliisin virka-apu.* Pykälässä säädettäisiin voimassa olevan lain mukaisesta poliisin velvollisuudesta toimittaa palveluksesta poissa oleva siviilipalvelusmies palveluspaikkaansa. Toimenpide edellyttäisi palveluspaikan pyyntöä. Palveluspaikan tulisi ensin pyrkiä selvittämään syy siviilipalvelusmiehensä poissaololle ja tämän jälkeen tarvittaessa tehdä toimenpidepyyntö. Toimenpiteen estäisi siviilipalvelusmiehen kirjallinen ilmoitus palveluksesta kieltäytymisestä. Palveluksesta kieltäytyminen vastaisi siviilipalvelusrikosten tunnusmerkistöä.

63 §. *Hallintomenettelylain soveltamiseen.* Yksityisoikeudellisiin yhteisöihin tai säätiöihin ei yleensä sovelleta hallintomenettelylakia. Oikeusturvasyistä lain soveltaminen ulotettaisiin myös tällaisten palveluspaikkojen siviilipalvelusta koskevien hallinto-asioiden käsittelyyn, koska ne tällöin käsittelisivät julkisia hallintotehtäviä.

64 §. *Tarkemmat säännökset ja määräykset.* Työministeriöllä olisi, kuten nykyisinkin, tarvittaessa oikeus antaa siviilipalveluksen järjestämisestä ja suorittamisesta määräyksiä, jotka ovat tarpeen järjestelmän toimivuuden sekä siviilipalvelusvelvollisten velvollisuuksien ja oikeuksien kannalta. Suositusten tai ohjeiden antamista ei ole pidettävä riittävänä siviilipalveluksen luonne ja palvelusvelvollisten oikeusturva huomioon ottaen.

11 luku. Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

65 §. *Voimaantulo.* Koska aseetonta palvelusta koskevat säännökset on tarkoitus siirtää asevelvollisuuslakiin, ehdotetaan aseettomasta palveluksesta ja siviilipalveluksesta annettu laki kumottavaksi. Samoin ehdotetaan kumottavaksi eräiden vakinaisesta palveluksesta kieltäytyvien asevelvollisten rankaisemisesta annettu laki. Jälkimmäinen laki koskee asevelvollisia, joita heidän tekemästään ilmoituksesta huolimatta ei ole määrätty aseettomaan palvelukseen tai siviilipalvelukseen ja jotka sittemmin jatkavat palveluksesta kieltäytymistä. Koska asevelvollinen esityksen perusteella pääsisi aina halutessaan siviilipalvelukseen, laki kumottaisiin tarpeettomana. Palveluksesta kieltäytymiseen sovellettaisiin palvelusmuodon mukaan joko siviilipalveluslakia tai rikoslain 45 lukua. Lakia ei ole sovellettu myöskään väliaikaislain aikana.

66 §. *Ennen vuotta 1987 siviilipalvelukseen määrätyn palvelusaika.* Ennen väliaikaislain voimaantuloa siviilipalvelukseen vakaumuksentutkintamenettelyn kautta hyväksytyn palvelusaika ei pitenisi, vaan se olisi edelleen 360 päivää, kuten myös väliaikaislain aikana.

67 §. *Lain soveltaminen aikaisemman lain nojalla siviilipalvelukseen määrättyyn.* Kaikkia palvelusvelvollisia koskisivat yleisesti samat säännökset, jollei toisin olisi säädetty. Erilaisten säännösten soveltaminen eri aikoina siviilipalvelukseen hyväksyttyihin palvelusvelvollisiin aiheuttaisi käytännössä sekaannusta ja ongelmia, joilla saattaisi olla vaikutusta myös heidän

oikeusturvaansa. Palvelusajan lyhentäminen 395 päivään koskisi kohtuullisuussyiden vuoksi myös väliaikaislain voimassa ollessa siviilipalvelukseen hyväksyttyjä, ja heidän siviilipalvelusvelvollisuutensa katsottaisiin tämän ajan jälkeen täysin suoritetuksi.

68 §. *Aikaisemmat rikossäännökset.* Kun ehdotetulla lailla kumotaan aseettomasta palveluksesta ja siviilipalveluksesta annettu laki, tarvitaan säännös siitä, miten käsitellään aikaisemman lain nojalla tuomittuja rangaistuksia. Uuden lain siviilipalvelusrikosta vastaavat rikokset aikaisemmassa laissa ovat siviilipalveluksen välttäminen ja siviilipalvelusmiehen kuuliaisuusrikos. Jos aikaisemman lain mukaisia rikoksia koskeva tuomio on lainvoimainen, sovelletaan rangaistuksen täytäntöönpanoon uuden lain säännöksiä huomioon ottaen myös 69 §:ssä säädetty rangaistusten lyhennys.

Jos oikeuskäsittely on kesken, tulevat uuden lain säännökset sovellettavaksi lievimmän lain periaatteen perusteella.

69 §. *Vankeusrangaistusten lyhentäminen.* Säännöksessä ehdotetaan siviilipalveluksen välttämisestä ja siviilipalvelusmiehen kuuliaisuusrikoksesta tuomittujen rangaistusten lyhentämistä. Tämä lyhennys koskisi uuden lain mukaisia keskimääräisiä rangaistuksia pidempiä rangaistuksia. Rangaistuksen suorittamisen alkaessa lyhennettäisiin 197 päivää pidemmät vankeusrangaistukset 197 päiväksi, joka on vankeusrangaistuksen pituus siinä tapauksessa, että siviilipalvelusta ei ole suoritettu yhtään. Aikamäärien muuntamisen ja lyhennyksen muun täytäntöönpanon suorittaisivat vankilaviranomaiset. Vankeusrangaistuksen lyhentäminen koskisi järjestelmän selkeyden vuoksi vain 197 päivää pidempiä tuomioita. Siten lyhennys ei koskisi sellaista tuomiota, joka on siviilipalveluksen osittaisen suorittamisen vuoksi mainittua aikamäärää lyhyempi.

Lain tullessa voimaan vapautettaisiin vähintään 197 päivää aikaisemmin lain nojalla tuomittua rangaistusta suorittaneet rangaistuslaitoksesta. Samalla heidän siviilipalvelusvelvollisensa katsottaisiin päättyneeksi.

Ehdotettu pykälä on luonteeltaan yleinen armahdussäännös.

1.2. Laki palvelukseen kutsutun asevelvollisen työ- tai virkasuhteen jatkumisesta annetun lain muuttamisesta

Voimassa olevan lain soveltamisalaan kuuluvat asevelvollisuuslain nojalla palvelukseen kutsutut. Koska asevelvollisuuslakia ei enää sovellettaisi siviilipalvelusvelvollisiin, lakiin ehdotetaan lisättäväksi säännös, joka saattaisi heidät asiassa asevelvollisuuslain mukaiseen palvelukseen määrättyjen kanssa samaan asemaan. Tilanne ei käytännössä muuttuisi nykyisestä.

2. Voimaantulo

Lait ehdotetaan tuleviksi voimaan väliaikaislain voimassaolon päättyessä eli 1 päivänä tammikuuta 1992.

Edellä esitetyn perusteella annetaan Eduskunnalle hyväksyttäväksi seuraavat lakiehdotukset:

1.

Siviilipalveluslaki

Eduskunnan päätöksen mukaisesti säädetään:

1 luku

Yleiset säännökset

1 §

Siviilipalvelusvelvollisuus

Asevelvollinen, joka vakuuttaa vakaumukseen perustuvien vakavien omantunnonsyiden estävän häntä suorittamasta asevelvollisuuslaissa (452/50) säädettyä palvelusta, vapautetaan sen suorittamisesta rauhan aikana ja määrätään suorittamaan siviilipalvelusta niin kuin tässä laissa säädetään.

2 §

Siviilipalveluksen sisältö

Siviilipalveluksen sisältönä on yhteiskunnalle hyödyllinen työ. Siviilipalvelukseen sisältyy koulutus, jonka tarkoituksena on antaa perusteet työpalvelun suorittamiselle ja tukea yleistä kansalaiskasvatusta.

Työpalvelu suoritetaan lähinnä sosiaalihuolto- tai terveydenhuoltoalalla, opetus- tai kulttuurialalla taikka ympäristönsuojeluun tai pelastusalaan liittyvissä tehtävissä.

3 §

Siviilipalvelusaika

Siviilipalvelusaika on 395 päivää.

4 §

Siviilipalvelusviranomaiset

Siviilipalvelusta johtaa ja valvoo työministeriö.

Palveluspaikkoina toimivat siviilipalveluskeskukset ja siviilipalveluslaitokset.

5 §

Siviilipalvelusmiesten sijoitusvelvollisuudet

Valtioneuvosto voi tarvittaessa vuosittain määrätä eri ministeriöille niiden hallinnonaloille sijoitettavien siviilipalvelusmiesten vähimmäislukumäärän.

2 luku

Siviilipalvelusvelvollisuuden alkaminen

6 §

Siviilipalvelukseen hakeminen

Asevelvollinen voi hakea siviilipalvelukseen ennen asevelvollisuuslain mukaista palvelusta, sen aikana tai sen jälkeen. Hakemusta ei saa tehdä ennen kutsuntoja tai vapaaehtoisena aloitettua varusmiespalvelusta. Alaikäinen asevelvollinen voi hakea siviilipalvelukseen ilman huoltajan suostumusta.

Hakemus siviilipalvelukseen on toimitettava kutsunnassa kutsuntalautakunnalle sekä asevelvollisen ollessa palveluksessa joukko-osaston komentajalle ja muulloin kutsuntojen jälkeen työministeriölle tai sotilaspiirin päällikölle. Hakemukseen, jonka lomakkeen kaavan vahvistaa työministeriö, tulee liittää vakuutus 1 §:ssä tarkoitetuista vakaumukseen perustuvista vakavista omantunnonsyistä.

7 §

Siviilipalvelushakemuksen käsittely

Hakemus on käsiteltävä viipymättä. Kutsuntalautakunnan, työministeriön tai sotilaspiirin päällikön on hyväksyttävä hakemus, jos se täyttää 6 §:ssä asetetut vaatimukset. Joukko-osaston komentajan on toimitettava hänelle annettu hakemus hyväksymistä varten sotilaspiirin päällikölle.

Hakija on hyväksymisen jälkeen siviilipalvelusvelvollinen ja vapautettu asevelvollisuuslaissa säädetyn palveluksen suorittamisesta.

Kutsuntalautakunnan tai sotilaspiirin päällikön on viipymättä ilmoitettava työministeriölle

siviilipalvelushakemuksen hyväksymisestä. Työministeriön on tehtävä vastaava ilmoitus sotilaspiirin päällikölle.

8 §

Siviilipalveluksen toimeenpano

Työministeriö huolehtii siviilipalvelusvelvollisten valvonnasta ja siviilipalveluksen toimeenpanosta. Työministeriö määrää kunkin siviilipalvelusvelvollisen jonkin siviilipalveluskeskuksen alaisuuteen.

Työministeriö määrää kahdeksi vuodeksi kerrallaan yleiset siviilipalveluksen alkamisajankohdat.

Siviilipalveluskeskus antaa palvelusvelvolliselle määräyksen siviilipalvelukseen ja määrää siviilipalveluslaitoksen, jossa tämä suorittaa työpalvelun. Keskus määrää siviilipalvelusmiehen tai -laitoksen hakemuksesta myös siirrosta toiseen laitokseen työpalvelun aikana.

9 §

Siviilipalvelukseen määrääminen

Siviilipalveluskeskus antaa siviilipalvelusvelvolliselle palveluksen alkamista koskevan määräyksen tiedoksi todisteellisesti hyvissä ajoin ennen palveluksen alkamista.

Laillisen esteen takia määräaikana siviilipalvelukseen saapumatta jääneen on aloitettava palveluksensa heti esteen lakattua, jollei keskus ole määrännyt häntä palvelukseen muuna ajankohtana.

Jollei 10 §:n 1 momentista ja 12 §:stä muuta johdu, siviilipalvelusvelvollinen on määrättävä aloittamaan palveluksensa 6 §:ssä tarkoitetun hakemuksen hyväksymisvuoden ja kahden sitä seuraavan kalenterivuoden kuluessa.

3 luku

Vapauttaminen, lykkäys ja lomat siviilipalveluksen suorittamisesta

10 §

Vapauttaminen terveydellisellä perusteella

Työministeriö voi osoittamansa lääkärin lausunnon perusteella vapauttaa siviilipalveluksen suorittamisesta kokonaan tai määräajaksi palvelusvelvollisen, jolla ei ole siviilipalveluksen suorittamiseksi tarpeellisia ruumiillisia tai henkisiä edellytyksiä taikka joka ruumiinvamman tai sairauden vuoksi ei voi suorittaa siviilipalvelusta.

Työministeriö määrää määräajaksi vapautetun uudelleen lääkärintarkastukseen.

Siviilipalvelusvelvollisen palveluskelpoisuudesta ja sen tarkistamisesta on lisäksi soveltuvin osin voimassa, mitä asevelvollisten palveluskelpoisuudesta on säädetty.

11 §

Vapauttaminen ulkomaan kansalaisuuden perusteella

Työministeriö voi hakemuksesta vapauttaa kokonaan tai osittain siviilipalveluksen suorittamisesta siviilipalvelusvelvollisen Suomen kansalaisen, jolla on ollut tai jolla Suomen kansalaisuuden lisäksi on toisen valtion kansalaisuus ja joka on suorittanut toisessa valtiossa siviilipalvelusta tai varusmiespalvelusta vastaavaa palvelusta.

Työministeriö voi erityisestä syystä hakemuksesta vapauttaa siviilipalveluksen suorittamisesta siviilipalvelusvelvollisen Suomen kansalaisen, jolla on myös toisen valtion kansalaisuus ja jonka varsinainen asunto ja koti ei ole Suomessa, jos hänellä ei ole tosiasiallisia siteitä Suomeen.

Sellaisen Suomen kansalaisen siviilipalvelusvelvollisuudesta, jolla on myös Norjan, Ruotsin tai Tanskan kansalaisuus, on lisäksi voimassa, mitä siitä on Suomen ja näiden valtioiden kesken sovittu.

12 §

Lykkäys

Siviilipalveluskeskus voi antaa siviilipalveluksen suorittamisesta lykkäystä enintään kolmeksi vuodeksi kerrallaan, jos lykkäys on katsottava erittäin tarpeelliseksi ammattiin valmistautumisen, opintojen harjoittamisen, taloudellisten olojen järjestämisen tai niihin verrattavan muun erityisen henkilökohtaisen syyn vuoksi. Kansanedustajana toimivalle on annettava lykkäystä tämän tehtävän hoitamiseksi. Lykkäystä ei saa antaa pidemmäksi ajaksi kuin sen kalenterivuoden loppuun, jona palvelusvelvollinen täyttää 28 vuotta. Lykkäyshakemus on käsiteltävä kiireellisesti.

Lykkäystä voidaan hakea myös siviilipalveluksen aikana.

13 §

Palveluksen aloittamisvelvollisuus

Vapauttamista tai lykkäystä koskevan hakemuksen tekeminen ei ole laillinen este palvelukseen saapumiselle.

Siviilipalveluskeskus määrää siviilipalvelusvelvollisen aloittamaan palveluksensa mahdollisimman pian lykkäyksen päätyttyä ja määräajaksi palveluksen suorittamisesta vapautetun mahdollisimman pian hänen tultuaan palvelukseen kykeneväksi.

14 §

Lomat

Siviilipalvelusmiehellä on oikeus ilman erikseen esitettävää syytä annettavaan 17 päivän henkilökohtaiseen lomaan ja oman lapsen syntymän yhteydessä pidettävään kuuden päivän isyysvapaaseen. Jos siviilipalvelusmies on palvelusaikana erityisesti kunnostautunut, hänelle voidaan antaa kuntoisuuslomaa yhteensä enintään 30 päivää. Nämä lomat lasketaan palvelusaikaan.

Siviilipalvelusmiehelle voidaan antaa painavista henkilökohtaisista syistä lomaa yhteensä enintään kuusi kuukautta. Jos tällaisten lomien yhteenlaskettu määrä ylittää 14 vuorokautta, palvelusaika pitenee 14 vuorokauden yli menevällä täysien lomavuorokausien määrällä.

Palveluspaikka päättää loman antamisesta.

4 luku

Siviilipalveluksen suorittaminen ja siviilipalvelusvelvollisuuden päättyminen

15 §

Palveluspaikat

Siviilipalvelus suoritetaan:

1) valtion hallintoviranomaisen tai liikelaitoksen, valtion itsenäisen laitoksen tai julkisoikeudellisen yhdistyksen palveluksessa;

2) kunnan tai kuntainliiton taikka niiden yhteistoimintaelimen palveluksessa;

3) Suomen evankelis-luterilaisen kirkon tai ortodoksisen kirkkokunnan taikka niiden seurakunnan tai yhteistoimintaelimen palveluksessa; tai

4) asetuksella säädettävän suomalaisen yleishyödyllistä toimintaa harjoittavan yksityisoikeudellisen yhteisön tai säätiön palveluksessa.

Siviilipalveluskeskuksena voi toimia vain valtion, kunnan tai kuntainliiton viranomainen.

16 §

Siviilipalveluksen järjestäminen

Palveluspaikka sopii kirjallisesti työministeriön kanssa siviilipalveluksen järjestämisestä. Sopimukseen on sisällytettävä tieto 19 §:ssä tarkoitetusta palveluspaikassa siviilipalvelusasioista vastaavasta henkilöstä.

Siviilipalvelus suoritetaan Suomessa lukuunottamatta mahdollisia lyhyehköjä komennusmatkoja ulkomaille.

17 §

Vakaumuksen suoja

Palvelus on järjestettävä siten, etteivät palvelustehtävät ole ristiriidassa siviilipalvelusmiehen vakaumuksen kanssa.

18 §

Syrjinnän kielto

Siviilipalvelusta ei saa järjestää siten, että siviilipalvelusmiestä syrjittäisiin rodun, syntyperän, kielen, uskonnon, poliittisen tai muun mielipiteen taikka muun näihin rinnastettavan syyn vuoksi.

19 §

Palvelustehtävien määrääminen ja valvonta

Palvelustehtävien määrääminen ja työpalveluun liittyvän perehdyttämisen järjestäminen sekä siviilipalvelusmiehen valvonta ja kurinpito kuuluvat palveluspaikan päällikölle tai palveluspaikassa siviilipalvelusasioista vastaamaan määrätylle henkilölle, joka toimii tässä tehtävässään virkavastuulla.

20 §

Siviilipalvelusmiehen ylläpito ja etuudet

Siviilipalvelusmiehellä on oikeus ilmaiseen majoitukseen, ruokailuun, vaatetukseen, terveydenhuoltoon sekä päivärahaan ja vapaisiin matkoihin asetuksella säädetyin tavoin. Palveluspaikka ei saa maksaa siviilipalvelusmiehelle palvelusaikana palkkaa tai palkkiota.

Päivärahaa ei suoriteta niiltä täysiltä vuorokausilta, jonka palvelusvelvollinen on:

1) luvattomasti poissa palveluksesta;

2) 14 §:n 2 momentissa tarkoitetulla lomalla yli kolme lomavuorokautta, kolmen vuorokauden yli menevältä osalta;

3) tahallisesti itse aiheuttamansa vamman tai sairauden vuoksi palvelukseen kykenemätön; tai

4) rikoksesta epäiltynä pidätettynä tai vangittuna, jos hänet tuomitaan vankeusrangaistukseen siitä teosta, jonka vuoksi hän on ollut vapautensa menettäneenä.

Siltä osin kuin tässä laissa ei toisin säädetä, muualla säädettyjä ja sovittuja asevelvollisten taloudellisia ja sosiaalisia etuuksia koskevia säännöksiä ja sopimuksia sovelletaan vastaavasti siviilipalvelusmieheen.

21 §

Siviilipalvelusmiehen velvollisuudet

Siviilipalvelusmies on velvollinen suorittamaan tunnollisesti hänelle määrätyt palvelustehtävät sekä noudattamaan työministeriön ja palveluspaikan antamia, siviilipalveluksen järjestämiseksi ja suorittamiseksi tarpeellisia määräyksiä.

22 §

Siviilipalvelusmiehen työ- ja vapaa-aika sekä työturvallisuus

Siviilipalvelusmiehen on noudatettava palveluspaikan hänelle määräämää työaikaa. Säännöllinen työaika ei saa ylittää 40 viikkotuntia.

Siviilipalvelusmiehen työturvallisuuteen sovelletaan työturvallisuuslakia (299/58) siten kuin siitä erikseen asetuksella säädetään. Alle 18-vuotiaan siviilipalvelusmiehen työhön sovelletaan myös nuorten työntekijäin suojelusta annettua lakia (669/67).

Siviilipalvelusmiehellä on oikeus lepoa ja virkistystä varten tarpeelliseen riittävään vapaa-aikaan.

23 §

Siviilipalvelusvelvollisuuden päättyminen ja siviilipalvelusmiehen kotiuttaminen

Jollei jäljempänä toisin säädetä, siviilipalvelusvelvollisuus päättyy sen vuoden lopussa, jona palvelusvelvollinen täyttää 30 vuotta.

Palveluspaikan on huolehdittava siviilipalvelusmiehen kotiuttamisesta, kun:

1) hän on kokonaan suorittanut tämän lain mukaisen palveluksensa;

2) hänen palvelusvelvollisuutensa on päättynyt;

3) hän on lääkärinlausunnon mukaan pitkähkön ajan palvelukseen kykenemätön;

4) hänelle on palvelusaikana annettu lykkäystä;

5) hänet on 11 §:n mukaisesti vapautettu siviilipalveluksen suorittamisesta;

6) hän menettää Suomen kansalaisuutensa;

7) häntä vastaan on tehty rikosilmoitus siviilipalvelusrikoksesta niin kuin jäljempänä säädetään; tai

8) muusta kuin siviilipalvelusrikoksesta tuomitun vankeusrangaistuksen täytäntöönpano alkaa.

5 luku

Kurinpito

24 §

Kurinpitorangaistukset

Siviilipalvelusmiehelle, joka toimii vastoin siviilipalvelusvelvollisuuttaan tai laiminlyö sen, voidaan määrätä kurinpitorangaistuksena siten kuin siitä asetuksella tarkemmin säädetään:

1) varoitus;

2) työtä yli säännönmukaisen työajan tai

3) päivärahan menetys.

Työtä yli säännönmukaisen työajan voidaan määrätä enintään neljä tuntia päivässä enintään viiden päivän ajaksi ja päivärahan menetys enintään 30 päivältä. Samasta rikkomuksesta voidaan määrätä vain yhtä rangaistuslajia oleva kurinpitorangaistus.

Kurinpitorangaistuksen määrää 19 §:ssä tarkoitettu henkilö kuultuaan siviilipalvelusmiestä.

25 §

Kurinpitorangaistuksen määrääminen

Kurinpitorangaistuksen tulee olla oikeudenmukaisessa suhteessa palvelusrikkomukseen. Rangaistusta harkittaessa on otettava huomioon rangaistuksen mittaamiseen rikoslain mukaan vaikuttavat perusteet ja ne olot, joissa rikkomus on tehty, sekä siviilipalvelusmiehen aikaisempi palvelus ja käyttäytyminen.

Kurinpitorangaistus voidaan jättää määräämättä tai asia jättää suullisen huomautuksen varaan, jos palvelusrikkomus on johtunut olosuhteet huomioon ottaen anteeksi annettavasta

huomaamattomuudesta, ajattelemattomuudesta tai tietämättömyydestä taikka jos rikkomusta on muutoin pidettävä vähäisenä.

Muutoksenhausta kurinpitorangaistukseen säädetään 9 luvussa.

6 luku

Siviilipalvelusvelvollisuuden rikkominen

26 §

Siviilipalvelusrikos

Jos siviilipalvelusvelvollinen jättää saapumatta siviilipalvelukseen, lopettaa sen tai ilmoittaa kirjallisesti kieltäytyvänsä siviilipalveluksesta, hänet on tuomittava *siviilipalvelusrikoksesta* vankeuteen ajaksi, joka vastaa puolta hänen jäljellä olevasta palvelusajastaan. Vankeusrangaistus tuomitaan täysin päivin. Vankeutta voidaan tuomita vähemmän kuin rikoslain 2 luvun 2 §:n 1 momentissa säädetty vähimmäisaika.

Siviilipalvelusrikoksesta tuomitaan myös siviilipalvelusmies, joka hänelle määrätystä kurinpitorangaistuksesta huolimatta edelleen olennaisesti laiminlyö palvelusvelvollisuutensa. Siviilipalvelusrikoksesta saa tuomita rangaistuksen ainoastaan kerran.

Virallinen syyttäjä ei saa nostaa syytettä siviilipalvelusrikoksesta, ellei siitä ole 35 §:n mukaisesti tehty rikosilmoitusta.

27 §

Eräiden rikosoikeudellisten säännösten soveltaminen

Siviilipalvelusrikoksen osalta noudatetaan, mitä oikeudenkäynnistä rikosasioissa sekä vankeusrangaistuksesta ja sen täytäntöönpanosta säädetään, jollei tässä laissa toisin säädetä.

28 §

Siviilipalvelusrikosta koskevat poikkeussäännökset

Siviilipalvelusrikoksesta tuomittua vankeusrangaistusta ei saa määrätä ehdolliseksi, ja siviilipalvelurikoksesta tuomittua vankeusrangaistusta suorittava päästetään ehdonalaiseen vapauteen vain 29 §:ssä säädetyin edellytyksin.

Siviilipalvelusrikoksesta ja muusta rikoksesta ei saa määrätä yhteistä vankeusrangaistusta eikä siviilipalvelusrikoksesta tuomittua vankeusrangaistusta saa yhdistää eikä laskea yhteen muusta rikoksesta tuomitun rangaistuksen kanssa. Jos muusta rikoksesta tuomittu vankeusrangaistus tai sakon muuntorangaistus tulee täytäntöönpantavaksi samanaikaisesti siviilipalvelusrikoksesta tuomitun rangaistuksen kanssa, muusta rikoksesta tuomittu rangaistus pannaan täytäntöön ennen siviilipalvelusrikoksesta tuomittua vankeusrangaistusta.

Siviilipalvelusrikoksesta tuomittua vankeusrangaistusta ei merkitä rikosrekisteriin eikä sitä saa ottaa huomioon myöhemmin rangaistuksen koventamisperusteena.

29 §

Ehdonalainen vapaus

Siviilipalvelusrikoksesta tuomittua vankeusrangaistusta suorittava voidaan päästää ehdonalaiseen vapauteen, jos hän ilmoittaa haluavansa suorittaa hänelle osoitetussa palveluspaikassa asianmukaisesti loppuun jäljellä olevan siviilipalveluksen.

Ehdonalaisessa vapaudessa olevan siviilipalvelusmiehen koeaika on jäljellä oleva palvelusaika. Ellei erityisiä syitä ole, häntä ei määrätä valvontaan. Ehdonalainen vapaus voidaan julistaa menetetyksi, jos siviilipalvelusmies syyllistyy siviilipalvelusrikokseen.

Ehdonalaisen vapauden 30 §:n nojalla menettänyttä ei päästetä uudelleen ehdonalaiseen vapauteen.

30 §

Ehdonalaisen vapauden menettaminen

Jos ehdonalaisessa vapaudessa oleva siviilipalvelusmies syyllistyy siviilipalvelusrikokseen, hänet tuomitaan 26 §:ssä säädetyn rangaistuksen asemasta menettämään ehdonalainen vapautensa.

Tuomiossa on ilmoitettava, miten paljon vankeusrangaistusta on huomioon ottaen aikaisemmin suoritettu rangaistus ja siviilipalvelus vielä suoritettava. Tällöin kaksi siviilipalvelus-päivää vastaa yhtä vankeuspäivää.

31 §

Vankeus- ja siviilipalvelusajan suhde

Ehdonalaiseen vapauteen siirtyneen jäljellä oleva siviilipalvelusaika lasketaan siten, että yksi rangaistuslaitoksessa suoritettu päivä vas-

taa kahta päivää siviilipalveluksessa.

32 §

Vankeusrangaistuksen raukeaminen

Siviilipalvelusrikoksesta tuomittu vankeusrangaistus raukeaa, jollei rangaistuksen täytäntöönpano ole alkanut viiden vuoden kuluessa lainvoiman saaneen tuomion antamispäivästä tai, jos täytäntöönpano on keskeytynyt, keskeytymispäivästä.

Vankeusrangaistus raukeaa myös silloin, kun ehdonalaiseen vapauteen päästetty on ollut jäljellä olevan palvelusajan siviilipalveluksessa tai hänet on vapautettu palveluksesta terveydellisillä perusteilla.

33 §

Siviilipalvelusvelvollisuuden päättyminen vankeusrangaistuksen johdosta

Kun siviilipalvelusrikoksesta tuomittu on suorittanut kokonaan vankeusrangaistuksen, tai kun vankeusrangaistus on rauennut, hänen siviilipalvelusvelvollisuutensa on päättynyt.

34 §

Oikeudenkäynti

Syytettä siviilipalvelusrikoksesta ajaa virallinen syyttäjä. Syyte voidaan tutkia siviilipalvelusvelvollisen kotipaikan tai palveluspaikan sijaintipaikkakunnan yleisessä alioikeudessa.

35 §

Rikosilmoituksen tekeminen

Rikosilmoituksen siviilipalvelusrikoksesta tekee työministeriö tai palveluspaikka siviilipalvelusvelvollisen kotipaikan tai palveluspaikan sijaintipaikkakunnan poliisille.

Siviilipalvelusmies, jota vastaan on tehty rikosilmoitus, on välittömästi kotiutettava.

36 §

Uusi palveluspaikkamääräys

Jos siviilipalvelusvelvollista, jota vastaan on tehty rikosilmoitus siviilipalvelusrikoksesta, ei tuomita vankeusrangaistukseen, siviilipalveluskeskuksen on määrättävä työministeriön sille määräämä siviilipalvelusvelvollinen uudelleen palvelukseen. Aika, jonka hän on asian tutkimusten vuoksi ollut vapautensa menettäneenä, luetaan tällöin hänen palvelusajakseen siten, että yksi päivä vapaudenmenetystä vastaa kahta päivää siviilipalveluksessa.

7 luku

Täydennyspalvelus varusmiespalveluksen suorittaneelle

37 §

Täydennyspalvelusvelvollisuus

Asevelvollinen, joka tekee 6 §:ssä tarkoitetun hakemuksen varusmiespalveluksen suorittamisen jälkeen, voidaan määrätä tämän lain nojalla täydennyspalvelukseen.

Asevelvollinen, joka tekee 6 §:ssä tarkoitetun hakemuksen saatuaan kutsun kertausharjoituksiin tai kertausharjoituksissa, on määrättävä täydennyspalvelukseen 18 kuukauden kuluessa hakemuksen tekemisestä.

38 §

Täydennyspalvelusaika

Täydennyspalvelusaika on enintään 40 päivää.

39 §

Täydennyspalveluksen järjestäminen

Palveluspaikat järjestävät täydennyspalvelusta siviilipalveluskoulutuksena ja käytännön työharjoitteluna.

40 §

Täydennyspalveluksen lykkäys

Siviilipalveluskeskus voi antaa täydennyspalvelusvelvolliselle lykkäystä palveluksen suorittamisesta. Lykkäystä voidaan antaa palvelusvelvolliselle, jolle lykkäys perhe- tai taloudellisten olojen taikka ammatin tai elinkeinon harjoittamiseen liittyvien syiden vuoksi on erittäin tarpeellinen. Lykkäystä voidaan antaa myös palvelusvelvolliselle, joka valmistuu toimeen tai ammattiin taikka opiskelee ja jonka kehitys tuntuvasti kärsisi ilman lykkäystä. Lisäksi lykkäystä voidaan antaa, jos osallistuminen palvelustilaisuuteen aiheuttaisi hänen työnantajal-

leen olennaista haittaa tai vahinkoa.

41 §

Lomat

Palveluspaikka voi myöntää täydennyspalvelusta suorittavalle lomaa ainoastaan painavista henkilökohtaisista syistä.

42 §

Täydennyspalveluspalkka

Täydennyspalvelusta suorittavalla on sen estämättä, mitä 20 §:n 1 momentissa säädetään, oikeus täydennyspalveluspalkkaan siten kuin asetuksella säädetään.

Mitä 20 §:n 2 momentissa säädetään päivärahan menettämisestä, koskee vastaavasti myös täydennyspalveluspalkkaa.

43 §

Täydennyspalvelusrikkomus

Jos täydennyspalvelusvelvollinen ei osallistu hänelle määrättyyn palvelukseen, hänet on tuomittava *täydennyspalvelusrikkomuksesta* sakkoon.

44 §

Muut säännökset

Täydennyspalveluksessa noudatetaan soveltuvin osin, mitä 1 ja 4—7 §:ssä, 8 §:n 1 momentissa, 9 §:n 1 ja 2 momentissa, 10 ja 11 §:ssä, 13 ja 15—22 §:ssä, 23 §:n 2 momentissa, 24 ja 25 §:ssä, 26 §:n 3 momentissa sekä 34 ja 35 §:ssä säädetään.

Mitä 8—10 luvussa säädetään siviilipalvelusvelvollisesta, koskee myös täydennyspalvelusvelvollista, jollei erikseen toisin säädetä.

Täydennyspalvelusvelvollisuus päättyy sen vuoden lopussa, jona palvelusvelvollinen täyttää 50 vuotta.

8 luku

Rekisterit ja tietosuoja

45 §

Työministeriön siviilipalvelusmiesrekisteri

Työministeriö pitää siviilipalvelus- ja täydennyspalvelusvelvollisista rekisteriä, joka sisältää heidän valvontansa ja palveluksensa järjestämiseksi tarpeelliset tiedot.

Rekisteriin merkitään palvelusvelvollisesta:

1) nimi ja henkilötunnus;
2) kotipaikka, osoite ja puhelinnumero;
3) koulutus ja ammatti;
4) äidinkieli;
5) muu kuin Suomen kansalaisuus;
6) palveluskelpoisuus;
7) palveluspaikkaan ja -aikaan liittyvät tiedot;
8) tiedot siviilipalvelusrikosta tai täydennyspalvelusrikkomusta koskevasta rikosilmoituksesta, rikoksen seuraamuksesta tai vankeusrangaistuksen täytäntöönpanosta; sekä
9) peruste kotiuttamiselle tai palvelusvelvollisuuden päättymiselle.

Siviilipalvelusmiesrekisteriin liitetään manuaalisessa muodossa palvelusvelvollisuuden suorittamiseen liittyvät asiakirjat, joita ovat:

1) 6 §:ssä tarkoitetut hakemukset;
2) palveluskelpoisuuden tarkistamisen edellyttämät lääkärinlausunnot;
3) siviilipalvelusrikoksia ja täydennyspalvelusrikkomuksia koskeviin rikosilmoituksiin liittyvät asiakirjat;
4) tässä laissa tarkoitettuihin muutoksenhakemuksiin liittyvät asiakirjat; sekä
5) siviilipalvelusmiehen henkilökortti ja lääkärintarkastuskortti.

46 §

Siviilipalvelusmiesrekisterin tietojen kokoaminen ja säilyttäminen

Asevelvollisen on merkittävä 6 §:ssä tarkoitettuun hakemukseensa 45 §:n 2 momentin 1—5 kohdassa tarkoitetut tiedot ja palveluksen suorittamista koskevat toivomuksensa. Sotilaspiirin esikunta toimittaa uudesta siviilipalvelusvelvollisesta 7 §:n 3 momentissa tarkoitetussa ilmoituksessa työministeriöön jäljennöksen hakemuksesta, tiedon hänen palveluskelpoisuudestaan ja palvelusaikaan vaikuttavat tiedot. Vastaavasti työministeriö toimittaa varusmiespalvelukseen siirtyvästä 45 §:n 2 momentin 1—7 kohdassa tarkoitetut tiedot sotilaspiirin esikunnalle.

Siviilipalvelusvelvollista koskevat tiedot poistetaan rekisteristä viimeistään sen vuoden lopussa, jona hän täyttää 50 vuotta. Henkilökortti ja lääkärintarkastuskortti, joiden säilyttämisestä säädetään asetuksella, siirretään tällöin sotilaspiirin esikunnalle.

Työministeriön rekisterinpito ei aiheuta muutosta siihen, mitä sotilaspiirien esikuntien rekisterinpidosta on säädetty.

47 §

Siviilipalvelusmiehen henkilökortti ja lääkärintarkastuskortti

Edellä 45 §:n 3 momentin 5 kohdassa tarkoitettuun henkilökorttiin, jonka lomakkeen kaavan vahvistaa työministeriö, merkitään:

1) siviilipalvelusmiehen nimi ja henkilötunnus;
2) kotipaikka, osoite ja puhelinnumero;
3) koulutus ja ammatti;
4) äidinkieli;
5) palveluskelpoisuus;
6) palveluspaikkaan, -tehtäviin ja -aikaan liittyvät tiedot, joita ovat myös tiedot kurinpitorangaistuksista; sekä
7) kotiuttamisperuste.

Palveluspaikan lääkäri merkitsee siviilipalvelusmiehen palveluksen suorittamisen kannalta tarpeelliset terveydentilatiedot lääkärintarkastuskorttiin, jonka lomakkeen kaavan vahvistaa työministeriö.

Työministeriö antaa palveluspaikalle siviilipalvelusvelvollisesta henkilökorttiin 1 momentin 1—5 kohdassa tarkoitetut tiedot. Palveluspaikan on huolehdittava 6—7 kohdassa tarkoitettujen tietojen merkitsemisestä henkilökorttiin. Siviilipalvelusmiehen siirtyessä palveluspaikasta toiseen sinne siirretään myös henkilökortti ja lääkärintarkastuskortti, jotka toimitetaan työministeriöön siviilipalvelusmiehen kotiuduttua.

48 §

Palveluspaikan siviilipalvelusmiesrekisteri

Palveluspaikka pitää palveluksessaan olevista siviilipalvelusmiehistä rekisteriä, johon sisältyy henkilökortin ja lääkärintarkastuskortin ja niihin 47 §:n mukaan sisältyvien tietojen lisäksi muut heidän palveluksensa järjestämiseksi ja suorittamiseksi tarpeelliset tiedot. Rekisteri voi sisältää tietoja siviilipalvelusmiesten terveydentilasta palveluksen suorittamisen kannalta ja kurinpidosta sekä siviilipalvelusrikoksia ja täydennyspalvelusrikkomuksia koskevista rikosilmoituksista.

Siviilipalveluskeskuksen rekisteriin voi lisäksi sisältyä palvelusvelvollisen palveluksen alkamisajankohdan ja siviilipalveluslaitoksen määräämiseksi välttämättömiä tietoja hänen vakaumuksestaan, perhesuhteistaan sekä sosiaalisesta ja taloudellisesta tilanteestaan.

49 §

Oikeus tietojen saantiin

Työministeriöllä on oikeus saada sen lisäksi, mitä edellä säädetään:

1) väestörekisterikeskukselta, sotilasviranomaiselta taikka yksittäistapauksissa poliisi- tai muulta viranomaiselta siviilipalvelusvelvollisten valvontaa varten heidän osoitetietonsa;
2) siviilipalvelusvelvollisen palveluskelpoisuutta tutkineelta lääkäriltä salassapitosäännösten estämättä lausunto terveydentilatiedoista, joilla on merkitystä palveluskelpoisuutta tarkistettaessa; ja
3) poliisi- ja vankilaviranomaiselta salassapitosäännösten estämättä 45 §:n 2 momentin 8 kohdassa tarkoitetut tiedot.

Palveluspaikalla on oikeus saada lääkäriltä salassapitosäännösten estämättä lausunto siviilipalvelusmiehensä terveydentilasta siltä osin, jolla on merkitystä palveluskelpoisuudelle.

50 §

Asiakirjojen julkisuus

Tässä laissa tarkoitettujen siviilipalvelusvelvollisten henkilötietoja sisältävien asiakirjojen ja rekisterien julkisuudesta säädetään jäljempänä tässä laissa.

Työministeriön ja palveluspaikan palveluksessa olevat tai niissä työskentelevät sekä asiantuntijoina toimivat henkilöt eivät, jollei 51 §:stä muuta johdu, saa ilman palvelusvelvollisen suostumusta ilmaista hänen terveydentilaansa, taloudellista tai sosiaalista asemaansa taikka vakaumustaan kuvaavia eikä muita hänen henkilökohtaisia olojaan koskevia tietoja.

51 §

Tietojen luovuttaminen

Tässä luvussa tarkoitettuja henkilötietoja annetaan tai luovutetaan:

1) asianosaiselle yleisten asiakirjain julkisuudesta annetun lain 3 a luvun mukaisesti ja hänen kirjallisella suostumuksellaan yksittäistapauksissa myös muille;
2) työministeriölle, palveluspaikoille ja sotilaspiirin esikunnille tämän lain mukaisesti ja

asevelvollisuuslain soveltamisesta annetun asetuksen (63/51) 12 luvussa tarkoitetun liikekannallepanon johdosta; sekä

3) muulle viranomaiselle lain nojalla.

Työministeriö voi erityisestä syystä hakemuksesta antaa luvan henkilötietojen luovuttamiseen tieteellistä tutkimusta, tilastointia tai muuta hyväksyttävää tarkoitusta varten, jos luovutus täyttää henkilörekisterilain (471/87) 19 §:n 1 momentin 3 kohdan vaatimukset.

Henkilötietojen antamiseen ja luovuttamiseen ei sovelleta, mitä yleisten asiakirjain julkisuudesta annetussa laissa säädetään tietojen luovuttamisesta tai asianomaisen ministeriön oikeudesta antaa lupa salassa pidettävien tietojen ilmaisemiseen.

9 luku

Muutoksenhaku

52 §

Muutoksenhaku työpalvelua koskevaan siviilipalveluskeskuksen päätökseen

Edellä 8 §:n 3 momentissa tarkoitettuun siviilipalveluslaitosta koskevaan siviilipalveluskeskuksen päätökseen voidaan hakea muutosta valittamalla työministeriöön. Valituskirjelmä on toimitettava ministeriöön tai keskukseen seitsemän päivän kuluessa siitä päivästä, jona päätös on annettu siviilipalvelusmiehelle tiedoksi. Valitus ei estä päätöksen täytäntöönpanoa.

53 §

Muutoksenhaku lykkäystä koskevaan siviilipalveluskeskuksen päätökseen

Lykkäystä koskevaan siviilipalveluskeskuksen päätökseen voidaan hakea muutosta valittamalla työministeriöön. Valituskirjelmä on toimitettava ministeriöön tai keskukseen 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jona päätös on annettu tiedoksi siviilipalvelusvelvolliselle. Valitus ei estä palveluksen alkamista.

54 §

Muutoksenhaku kurinpitorangaistukseen

Siviilipalvelusmies, jolle on määrätty kurinpitorangaistus, saa hakea muutosta rangaistuksen määräämistä koskevaan päätökseen valittamalla siihen lääninoikeuteen, jonka tuomiopiirissä palveluspaikka sijaitsee. Valitus tehdään kuitenkin korkeimpaan hallinto-oikeuteen, jos palveluspaikkana on viranomainen, jonka päätöksestä yleisten muutoksenhakusäännösten nojalla valitetaan korkeimpaan hallinto-oikeuteen.

Valituskirjelmä, jossa on mainittava siviilipalvelusmiehen vaatimukset ja niiden perusteet, on jätettävä palveluspaikkaan seitsemän päivän kuluessa siitä päivästä, jona päätös on annettu siviilipalvelusmiehelle tiedoksi. Palveluspaikan on toimitettava viipymättä valituskirjelmä ja siihen liittyvät asiakirjat sekä lausuntonsa asiasta valitusviranomaiselle. Valitus on käsiteltävä kiireellisesti.

Kurinpitorangaistusta ei saa panna täytäntöön ennen kuin päätös on lainvoimainen. Jos päätöksestä on valitettu lääninoikeuteen, rangaistuksen saa kuitenkin panna täytäntöön sen jälkeen kun lääninoikeus on antanut päätöksensä valituksen johdosta. Kurinpitorangaistus voidaan kuitenkin panna välittömästi täytäntöön, jollei täytäntöönpano siviilipalvelusmiehen jäljellä olevana palvelusajan kuluessa muutoin ole mahdollista.

55 §

Muutoksenhaku tietojen luovuttamista koskevaan päätökseen

Jos palveluspaikka on kieltäytynyt luovuttamasta tietoja siviilipalvelusmiesrekisteristään, tiedon pyytäjä voi hakea päätökseen muutosta valittamalla työministeriöön. Valituskirjelmä on toimitettava ministeriöön 30 päivän kuluessa siitä päivästä, jona päätös on annettu tiedon pyytäjälle tiedoksi.

Työministeriön 1 momentissa tarkoitetun valituksen johdosta antamaan päätökseen voidaan hakea muutosta siten kuin muutoksenhausta hallinto-asioissa annetussa laissa (154/50) säädetään.

56 §

Valituskielto

Edellä 10 §:n 1 momentissa sekä 52 ja 53 §:ssä tarkoitettuihin työministeriön päätöksiin ei saa hakea muutosta valittamalla.

57 §

Muutoksenhausta hallintoasioissa annetun lain soveltaminen

Sen lisäksi, mitä 52—56 §:ssä säädetään,

sovelletaan muutoksenhausta hallintoasioissa annettua lakia.

10 luku

Erityisiä säännöksiä

58 §

Siirtyminen asevelvollisuuslain mukaiseen palvelukseen

Siviilipalvelusvelvollisen, joka haluaa suorittaa asevelvollisuuslain mukaista palvelusta, on haettava tätä kirjallisesti työministeriöltä tai sotilaspiirin päälliköltä. Hakemus on viipymättä hyväksyttävä, jos siinä ilmoitetaan, ettei 1 §:ssä tarkoitettu vakaumus enää estä asevelvollisuuslain mukaisen palveluksen suorittamista. Hakemusta ei saa tehdä enää siviilipalveluksen alettua.

Jos 1 momentissa tarkoitettu hakemus on tehty siviilipalvelusvelvollisen saatua määräyksen siviilipalvelukseen, määräys on peruutettava. Hakija on hyväksymisen jälkeen vapautettu siviilipalveluksen suorittamisesta.

Työministeriön ja sotilaspiirin päällikön on viipymättä ilmoitettava hakemuksen hyväksymisestä toisilleen.

59 §

Siirtyminen siviilipalvelukseen

Jos asevelvollisuuslain mukaista palvelusta suorittava tekee 6 §:ssä tarkoitetun hakemuksen, hänet on välittömästi kotiutettava, jollei hän suostu jatkamaan palvelusta aseellisena tai aseettomana siviilipalvelukseen siirtymiseen saakka.

Jos asevelvollinen tekee 6 §:ssä tarkoitetun hakemuksen saatuaan määräyksen asevelvollisuuslain mukaiseen palvelukseen, on määräys peruutettava.

60 §

Palvelusaika siirryttäessä varusmiespalveluksesta siviilipalvelukseen

Suoritettu varusmiespalvelusaika otetaan huomioon siviilipalvelusaikaa laskettaessa siten, että työministeriö määrää jäljellä olevan siviilipalvelusajan aseellista palvelusta suorittaneen osalta lyhyimmän asevelvollisuuslaissa säädetyn aseellisen palveluksen palvelusajan ja aseettomana palvelleen osalta aseettoman palveluksen palvelusajan sekä siviilipalvelusajan suhteessa.

Mitä tässä pykälässä säädetään, ei koske täydennyspalvelusvelvollista.

Jos palvelus 59 §:n 1 momentin mukaan jatkuu keskeytymättä, siviilipalvelusajan lasketaan alkavan hakemuksen hyväksymisestä, hyväksymispäivä mukaan lukien.

61 §

Ylipalvelu luvattomasta poissaolosta

Luvattomia poissaolovuorokausia siviilipalveluksesta ei lasketa palvelusaikaan.

62 §

Poliisin virka-apu

Poliisin on palveluspaikan pyynnöstä toimitettava palveluspaikkaan ilman laillista estettä palveluksesta poissa oleva siviilipalvelusmies, jollei tämä kirjallisesti ilmoita poliisille tai palveluspaikalle kieltäytyvänsä palveluksesta.

63 §

Hallintomenettelylain soveltaminen

Tämän lain mukaista hallintoasiaa käsiteltäessä on noudatettava hallintomenettelylakia (598/82) myös silloin, kun asiaa käsittelee sellainen palveluspaikka, jossa muutoin ei sovelleta hallintomenettelylakia.

64 §

Tarkemmat säännökset ja määräykset

Tarkemmat säännökset tämän lain täytäntöönpanosta annetaan asetuksella.

Työministeriö voi antaa tarvittaessa palveluspaikoille ja siviilipalvelusvelvollisille määräyksiä siviilipalveluksen järjestämisestä ja suorittamisesta.

11 luku

Voimaantulo- ja siirtymäsäännökset

65 §

Voimaantulo

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 1992.

Tällä lailla kumotaan:

1) aseettomasta palveluksesta ja siviilipalveluksesta 21 päivänä helmikuuta 1969 annettu laki (132/69) siihen myöhemmin tehtyine muutoksineen; ja

2) eräiden vakinaisesta palveluksesta kieltäytyvien asevelvollisten rankaisemisesta 14 päivänä tammikuuta 1972 annettu laki (23/72).

66 §

Ennen vuotta 1987 siviilipalvelukseen määrätyn palvelusaika

Ennen 1 päivää tammikuuta 1987 siviilipalvelukseen määrätyn palvelusaika on 360 päivää.

67 §

Lain soveltaminen aikaisemman lain nojalla siviilipalvelukseen määrättyyn

Tämän lain säännöksiä sovelletaan myös siviilipalvelusmieheen, joka on aloittanut palveluksensa ennen tämän lain voimaantuloa.

Siviilipalvelusta vähintään 395 päivää suorittanut siviilipalvelusmies vapautuu palveluksesta lain tullessa voimaan ja hänen siviilipalvelusvelvollisuutensa katsotaan päättyneeksi.

68 §

Aikaisemmat rikossäännökset

Mitä tässä laissa on säädetty siviilipalvelusrikoksesta ja täydennyspalvelusrikkomuksesta sekä niiden rangaistusten täytäntöönpanosta, on lain voimaantulon jälkeen sovellettava siihen, joka on aikaisemman lain nojalla tuomittu siviilipalveluksen välttämisestä tai siviilipalvelusmiehen kuuliaisuusrikoksesta.

69 §

Vankeusrangaistusten lyhentäminen

Henkilö, joka on tuomittu ennen tämän lain voimaan tuloa siviilipalveluksen välttämisestä tai siviilipalvelusmiehen kuuliaisuusrikoksesta yli 197 päivän pituiseen vankeusrangaistukseen, vapautetaan suorittamasta 197 päivää ylittävää osaa vankeusrangaistuksesta. Vapautuksesta päättää vankilanjohtaja.

Rangaistus, jonka osan suorittamisesta tuomittu on 1 momentin nojalla vapautunut, katsotaan täysin suoritetuksi.

2.

Laki

palvelukseen kutsutun asevelvollisen työ- tai virkasuhteen jatkumisesta annetun lain muuttamisesta

Eduskunnan päätöksen mukaisesti

lisätään palvelukseen kutsutun asevelvollisen työ- tai virkasuhteen jatkumisesta 1 päivänä joulukuuta 1961 annettuun lakiin (570/61) uusi 1 a § seuraavasti:

1 a §

Tätä lakia sovelletaan myös siviilipalveluslain (/) nojalla palvelukseen määrätyn työ- tai virkasuhteen jatkumiseen.

Tämä laki tulee voimaan 1 päivänä tammikuuta 1992.

Helsingissä 11 päivänä lokakuuta 1991

Tasavallan Presidentti

MAUNO KOIVISTO

Työministeri *Ilkka Kanerva*